

miejsca pobrania próbek
do badań

6. Prace badawcze, ocena stanu zachowania oraz program prac konserwatorskich zabytkowego wystroju wnętrza pierwszej i drugiej kondygnacji

autorzy: dr hab. Edgar Pill, mgr Aleksandra Pill, mgr Agnieszka Fejzer

6.1 ŚCIANY – PARTER, SIEŃ, POMIESZCZENIA TRAKTU FRONTOWEGO I TYLNEGO (1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.8)

6.1.1 Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

W ramach prowadzonych prac remontowych i konserwatorskich w latach 70-tych i 80-tych stare tynki skuwano, miejscami całkowicie – np. w pomieszczeniu w trakcie tylnym, podczas prac przy XVII w. polichromowanym stropie³⁷. Niewystępowanie oryginalnych tynków potwierdzono badaniami stratygraficznymi i informacjami uzyskanymi od pana Zbigniewa Nawrockiego³⁸.

Stan obecnych, wtórnych tynków – ogółem jest dobry. Widoczne są zabrudzenia powierzchniowe, miejscami spękania, uszkodzenia mechaniczne, nierówne zatarcia i zaplamienia. Ściana południowa pomieszczenia 1.5 w trakcie tylnym została pokryta czarną farbą olejną. Ściany w pomieszczeniu 1.3 (południowa, zachodnia i wschodnia) i 1.5 (północna i zachodnia) przykryto boazerią.

1. Ściana południowa w pomieszczeniu 1.5, dodana w XXw., pomalowana na czarno.
2.-3. Zniszczenia tynków.

³⁷ Dokumentacja konserwatorska – belki stropowe, trakt tylny, z Pałacu Biskupiego w Toruniu, przy ul. Żeglarskiej 8, PP Pracownie Konserwacji Zabytków, Toruń 1988r., sygn. 55.23

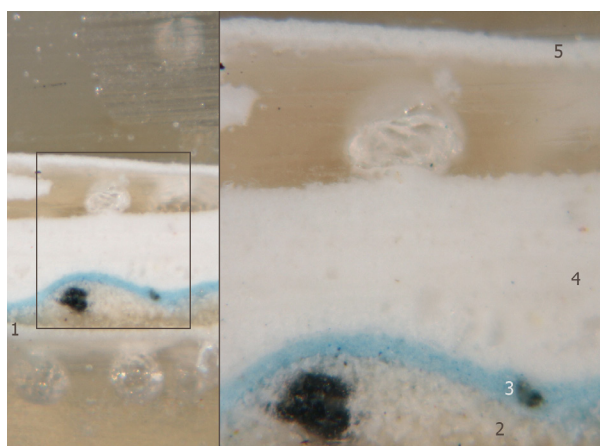
³⁸ mgr Zbigniew Nawrocki – ówczesny kierownik PP Pracowni Konserwacji Zabytków w Toruniu.

6.1.2. Badania stratygraficzne

Odkrywki stratygraficzne wykonano jedynie na trzech najstarszych ścianach na parterze w pomieszczeniach 1.2, 1.5 i 1.8. Ze ściany w sieni (pomieszczenie 1.8) pobrano próbkę do badań mikrochemicznych (schemat postępowania opisany w punkcie 6.2.2).

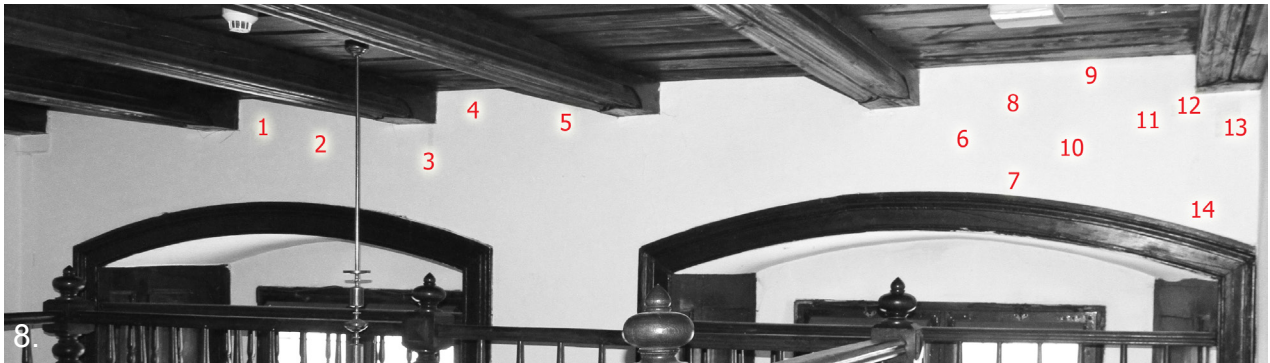

4.-7. Odkrywki w pomieszczeniu 1.8 na ścianie północnej (4, 5, 7) i południowej (6); pod dwoma warstwami bieli znaleziono warstwę polichromii – błękitnej, czerwonej, zielonej i czarnej. Napis „Podlaski” sugeruje, że na ścianach namalowana była reklama jakiegoś produktu (sera?).

nr	warstwa	skład chemiczny	spoiwo
5	biała (V)	kreda CaCO_3	białkowe
4	biała (IV)	kreda CaCO_3	białkowe
3	błękitna (III)	błękit pruski czerwień żelazowa Fe_2O_3 czern węglowa	białkowe
2	biała (II)	kreda CaCO_3 gips Ca_2SO_4 czern węglowa	białkowe
1	biała (I)	kreda CaCO_3	białkowe

We wszystkich białych warstwach polichromii zidentyfikowano kredę oraz spoiwo zawierające białko (klejowe/kazeinowe). Warstwa błękitna zawiera błękit pruski, czern węglową oraz śladowe ilości czerwieni żelazowej. Biała warstwa poniżej błękitnej zawiera dodatkowo gips oraz czern. Pod jedną warstwą tynku znajdują się cegły.

8. Ściana zachodnia w pomieszczeniu 1.2 – miejsca wykonanych odkrywek.

9.-10. Wybrane odkrywki

11. Odkrywka na ścianie zachodniej w pomieszczeniu 1.5 – stwierdzono obecność dwóch warstw polichromii (żółtej i białej) na jednej warstwie tynku, bezpośrednio pod tynkiem znajdują się cegły.

12. Współczesna zabudowa kaloryferów (fragment).

13. Stan obecny instalacji elektrycznej.

6.1.3 Proponowany program prac:

- usunięcie wtórnych elementów wyposażenia (w tym współczesnej zabudowy kaloryferów – fot. nr 12.)
- usunięcie wtórnych nawarstwień farb
- usunięcie odspajających się fragmentów tynku
- uzupełnienie ubytków zaprawy tynkiem renowacyjnym
- przygotowanie ścian w sposób umożliwiający ich późniejsze opracowanie wg projektu aranżacji wnętrz stosownie do ich przeznaczenia (np. pokrycie farbą podkładową)

6.2 BELKI STROPOWE – PARTER, TRAKT TYLNY (W POMIESZCZENIU 1.5)

6.2.1 Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Strop w sali tylnej na parterze budynku po raz ostatni został poddany pracom konserwatorskim w 1987 roku. Pracami objęto osiem oryginalnych belek stropowych ze szczątkowo zachowanymi fragmentami polichromii; pozostałe niezachowane elementy zrekonstruowano³⁹.

Belki noszą ślady licznych napraw – podczas ostatnich prac uzupełniono ubytki w drewnie barwionym kitem trocinowym, flekami lub, te najbardziej rozległe, całymi fragmentami odpowiednio przyciętych i dopasowanych desek. Uzupełnienia i nowe elementy scalono kolorystycznie bejcą dopasowując tonację do koloru oryginalnego drewna.

Fragmenty polichromii znalezionych wówczas na trzech belkach⁴⁰ (3,5,7) próbowano, z różnym powodzeniem, oczyścić z brudu i nawarstwień. W oparciu o zachowane szczątki oraz analogie do innych tego typu toruńskich obiektów wykonano propozycje rekonstrukcji ornamentów zdobiących profile belek. Rekonstrukcje wykonano na krótkich odcinkach trzech belek, fragmenty oryginału scalono kreską oraz obwiedziono czarną linią.

Obecny stan pociemniałych, kruchych i miejscami odspojonych od podłoża warstw malarskich uniemożliwia zarówno bliższe odczytanie rodzaju ornamentów jak i jakiegokolwiek prace bez uprzedniego zabezpieczenia i podklejenia zachowanych fragmentów.

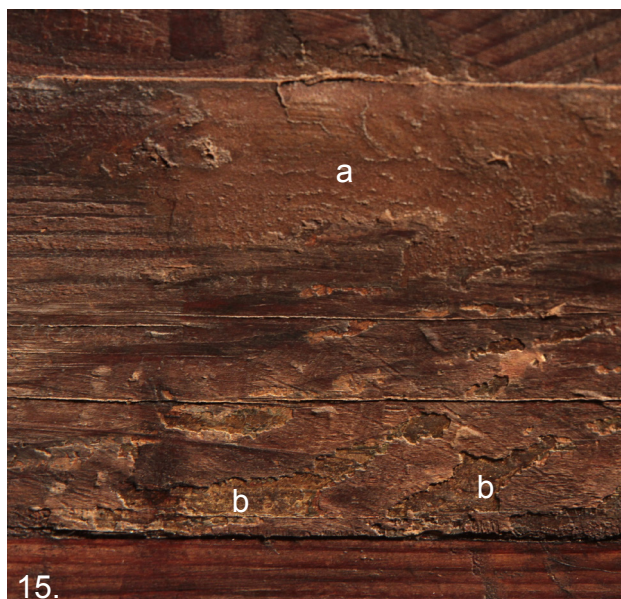
³ D. Krakowiecka-Górecka, Dokumentacja konserwatorska, Toruń 1988r.

⁴⁰ podczas obecnych prac inwentaryzacyjno-badawczych ślady polichromii pochodzących z różnych faz chronologicznych znaleziono na pięciu belkach – 2,3,4,5 i 7

14.

14. Belka nr 6 – rozległe uzupełnienia drewna.

15.

15. Belka nr 7 – uzupełnienia ubytków w drewnie podbarwionym kitem (a) oraz szczątkowo zachowane fragmenty polichromii (b).

Bliższe oględziny obiektu ujawniły nie tylko katastrofalny stan zachowania fragmentów polichromii. Ze względu na funkcję budynku przez ostatnich ponad 50 lat i konieczność jego ogrzewania praca drewna spowodowana różnicami temperatury i wilgotności uwidoczniła się w postaci licznych pęknięć wzdłuż profilów. Powierzchnia oryginalnego drewna pokryta jest wieloma drobnymi rysami, powstałymi najprawdopodobniej podczas oczyszczania belek z brudu i nawarstwień. Cały obiekt pokryty jest pajęczynami oraz kurzem.

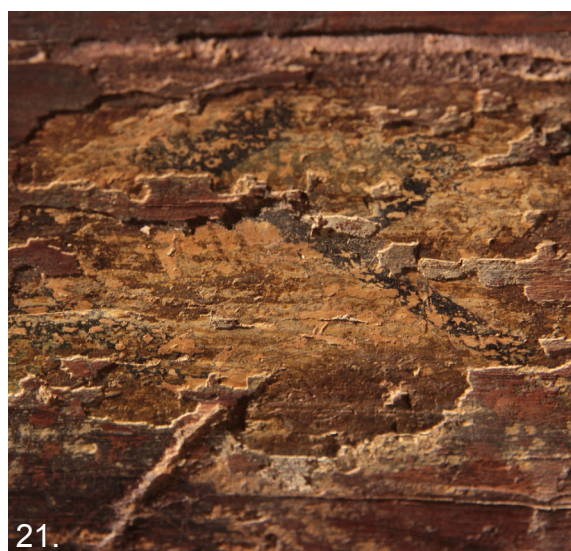
16. Pęknięcie spowodowane pracą drewna oraz zrekonstruowany fragment ornamentu (oryginalna polichromia obwiedziona czarną linią) - belka nr 3, widok od strony południowej.

17. Drobne urazy mechaniczne powierzchni drewna; w schodku szczątki polichromii.

18. Belki nr 3 i 5 – zachowane fragmenty oryginalnej polichromii wraz z propozycją rekonstrukcji; widok od strony północnej.

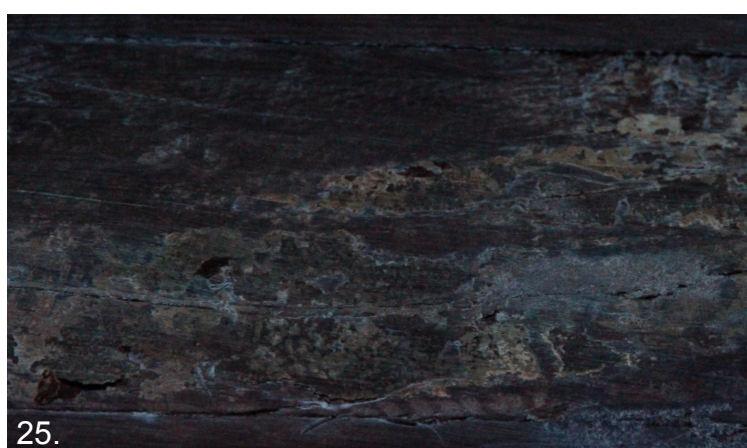
Zdemontowane wcześniej belki po zakończeniu ostatnich prac konserwatorskich wróciły na pierwotne miejsce ekspozycji, pełniąc nadal swoją funkcję; strop został zrekonstruowany, do konstrukcji oprócz desek stropowych i klinów dodano dwie nowe, analogicznie wyprofilowane deski (pierwszą i ostatnią).

Obserwacja obiektu w świetle UV potwierdziła obecność werniksu na całej powierzchni stropu.

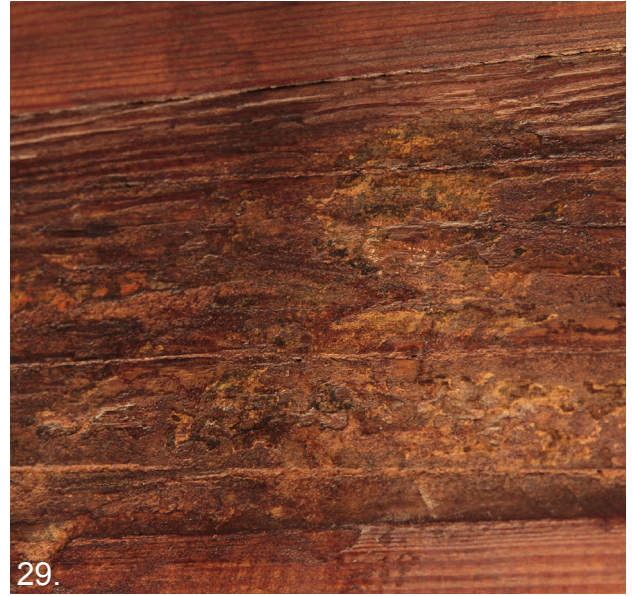

19. Nowa belka dodana podczas prac rekonstrukcyjnych stropu.

20.-22. Fragmenty polichromii w świetle dziennym oraz UV – belka nr 2, widok od strony północnej.

23. Belka nr 3, fragment z zachowaną polichromią na boku belki (a), propozycja rekonstrukcji ornamentu na profilu (b) oraz uzupełnienie ubytku w drewnie (c).
- 24.-25. Fragment polichromi w świetle dziennym i UV, warstwy z różnych faz chronologicznych.
26. Propozycja rekonstrukcji ornamentów i rozwiązań kolorystycznych na profilu belki nr 3.
27. Propozycja rekonstrukcji ornamentów i rozwiązań kolorystycznych na boku i profilu belki nr 3, widok od strony północnej.

28.-29. Belka nr 4, szczątkowo zachowana polichromia, widok od strony południowej.

30. Belka nr 5, propozycja rekonstrukcji ornamentu na profilu, widoczne również spowodowane pracą podłoża pęknięcia oraz rozległe uzupełnienia ubytków; widok od strony północnej.

31. Zakończenie belki tzw. „nartą”.

32. Stan zachowania – belka nr 5, widok od strony południowej.

33.

34.

35.

33. Belka nr 7 – bok z uzupełnieniami drewna i profil z ornamentem; widok od strony północnej.

34. Profil belki nr 7 – widoczny wstawiony flek; widok na wprost z dołu.

35. Fragment oryginalnej, oczyszczonej i scalonej kolorystycznie polichromii (odczytany ornament) na profilu belki nr 7, widok od strony północnej.

6.2.2 Badania stratygraficzne i technologiczne

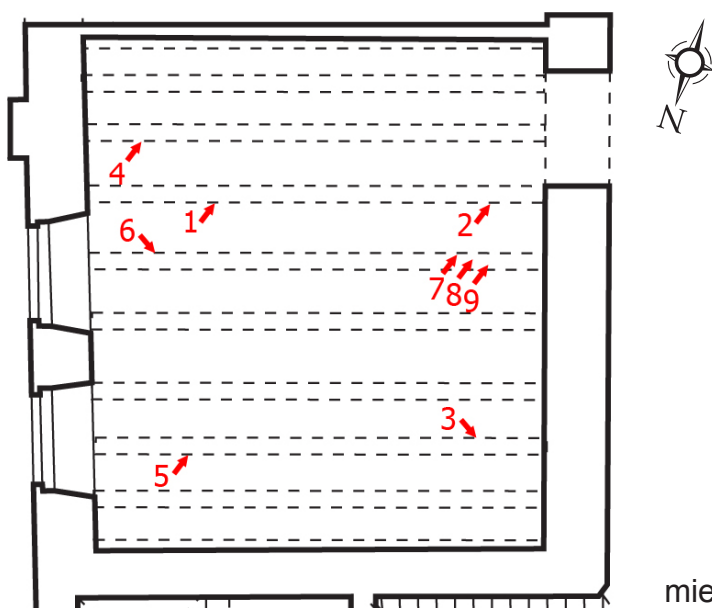
Próbki do badań stratygraficznych i technologicznych pobrano z pięciu belek stropowych, na których znaleziono zachowane fragmenty warstw malarskich i zapraw, pochodzące z różnych faz chronologicznych. Ze względu na niepokojący stan zachowania polichromii nie wykonywano odkrywek stratygraficznych in situ. Materiał badawczy pobrano wraz z licznymi nawarstwieniami, bez odsłaniania oryginału. Rezultaty badań stratygraficznych ilustrują opracowane komputerowo fotografie przekrojów poprzecznych warstw malarskich.

Do badań składu chemicznego warstw wybrano trzy z pobranych próbek (1, 2, 3). Identyfikację pigmentów wykonano na podstawie analiz mikrochemicznych oraz wyników badań całych objętości próbek wykonanych spektrometrem fluorescencyjnej analizy rentgenowskiej*.

Każdą próbkę przebadano według następującego schematu:

- badania spektrograficzne XRF warstw malarskich próbek na spektrometrze rentgenowskim PW4025
- wykonanie naszlifów przekrojów poprzecznych próbek
- wykonanie fotografii barwnych przekrojów poprzecznych próbek
- wykonanie rozmazów wodnych oraz działanie na próbki kwasami i zasadą
- analizy mikrochemiczne pigmentów znajdujących się w poszczególnych warstwach
- badanie klasy związków organicznych występujących w warstwach

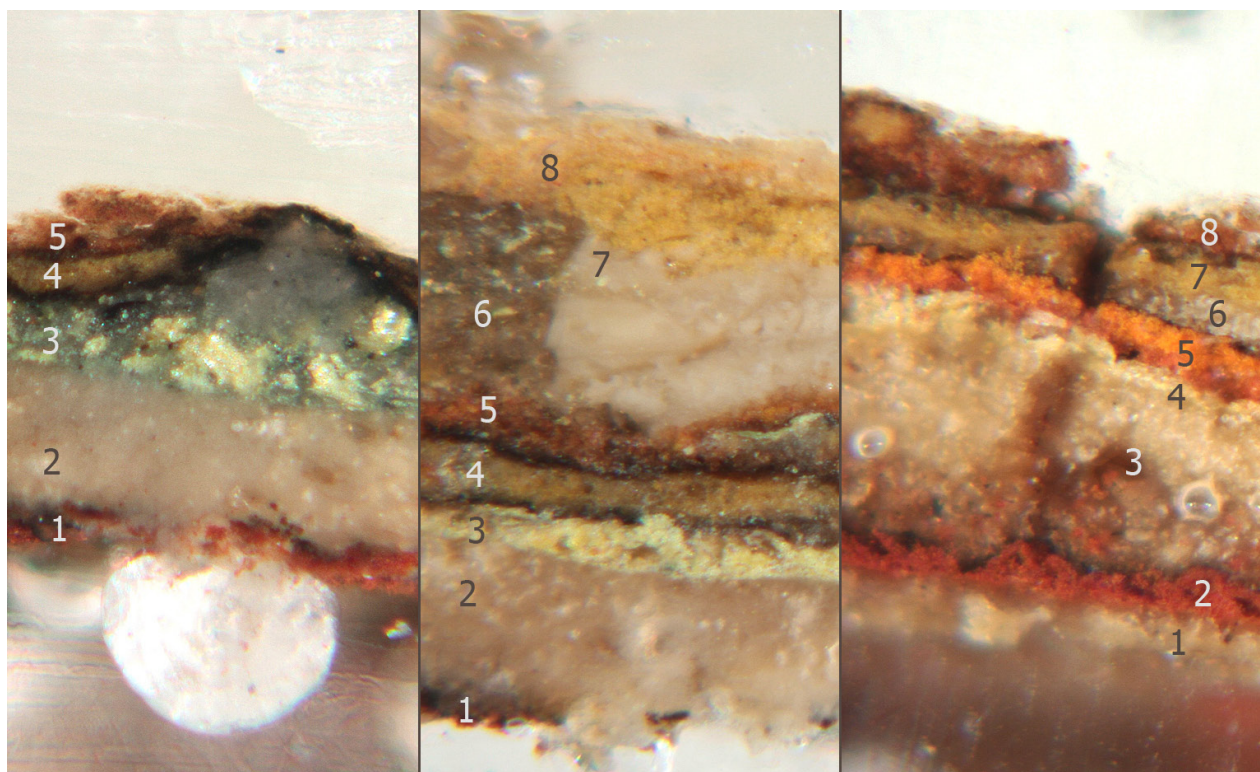
Pozostałe przekroje wykorzystano do analizy porównawczej układów warstw i faz chronologicznych.

miejsca pobrania próbek do badań

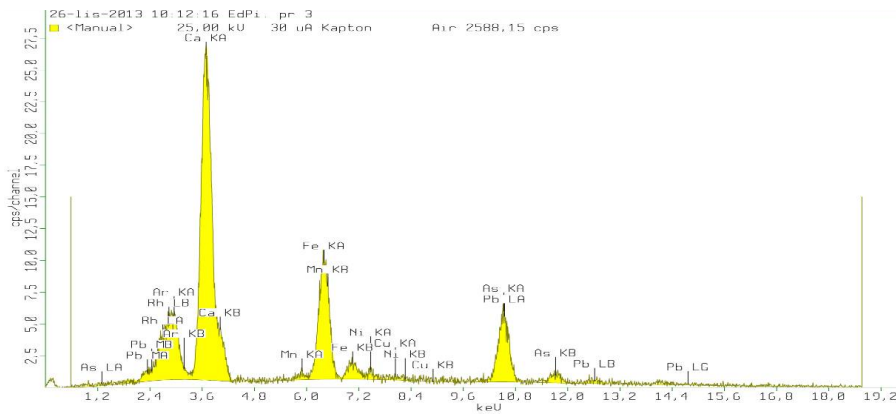
*badania spektrograficzne wykonał mgr Adam Cupa

Skład chemiczny poszczególnych warstw w próbkach 1 (belka 2), 2 (belka3) i 3 (belka 7)

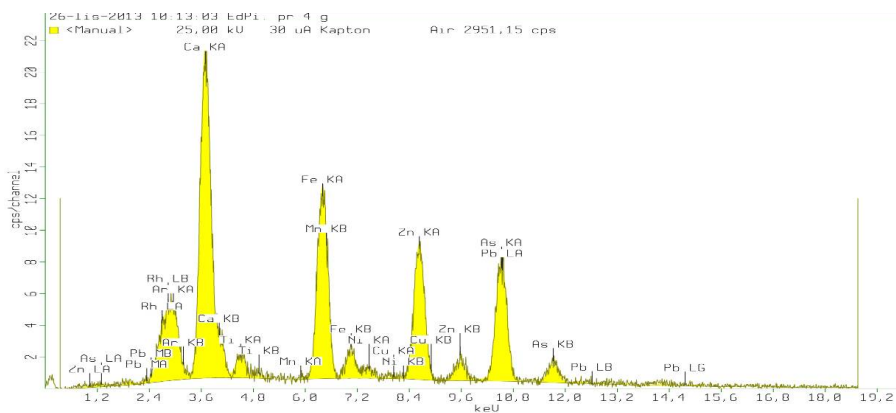

nr	warstwa	skład chemiczny	warstwa	skład chemiczny	warstwa	skład chemiczny
8			ugrowa (VII) 1987r.	biel tytanowa TiO_2 biel cynkowa ZnO żółcienie żelazowe czerwień organiczna	brązowa (V)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$ żółcienie żelazowe kreda CaCO_3
7			biała (VII) 1987r.?	kreda CaCO_3	ugrowa (IV)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 żółcienie żelazowe kreda CaCO_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$
6			szara (VI)	biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$ żółcienie żelazowe, czerwień żelazowa Fe_2O_3 kreda CaCO_3 czern węglowa	biała (IV)	kreda
5	brązowa (V)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 żółcienie żelazowe kreda CaCO_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$	brązowa (V)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 żółcienie żelazowe kreda CaCO_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$	czerwona (III)	biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$ minia Pb_3O_4 czerwień żelazowa Fe_2O_3
4	ugrowa (IV)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 żółcienie żelazowe kreda CaCO_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$	ugrowa (IV)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 żółcienie żelazowe kreda CaCO_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$	żółta (II)	aurypigment As_2S_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$
3	zielona (II)	aurypigment As_2S_3 błękit pruski/indygo (?) czern węglowa kreda CaCO_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$	żółta (II)	aurypigment As_2S_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$	biała szara (II)	kreda CaCO_3 kreda z domieszkami, jest to najprawdopodobniej jedna z dwóch warstw zaprawy (z tej samej fazy chronologicznej)
2	biała (II)	kreda CaCO_3	biała (II)	kreda CaCO_3	czerwona (I)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 kreda CaCO_3
1	czerwona (I)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 kreda CaCO_3	czerwona (I)	czerwień żelazowa Fe_2O_3 kreda CaCO_3	biała (I)	biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot \text{xPb(OH)}_2$

Wyniki badań składu pierwiastkowego warstw malarskich na spektrometrze rentgenowskim

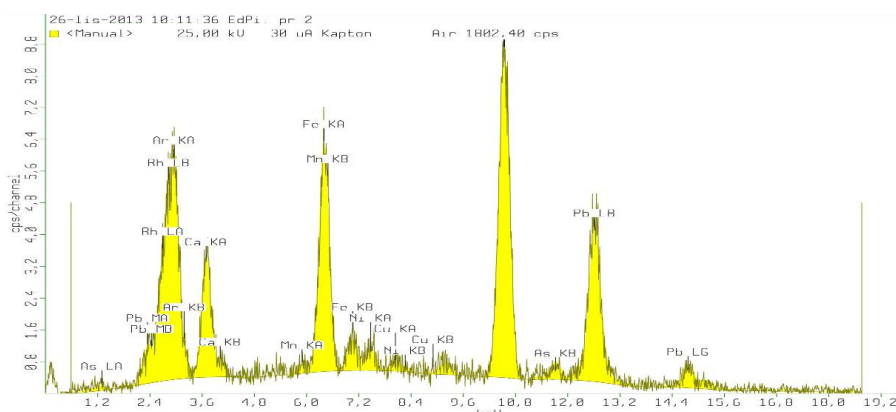
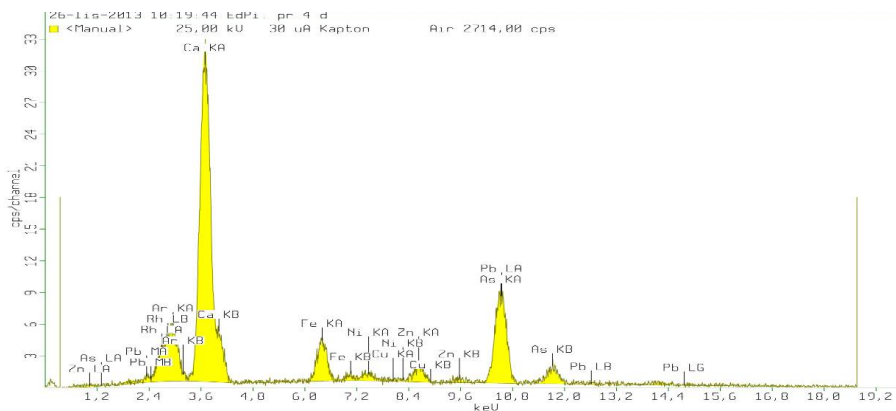

próbka nr 2 – wynik badania potwierdzający dla pigmentów zawierających wapń Ca, żelazo Fe, arsen As, ołów Pb, mangan Mn (w próbce m.in. zidentyfikowano biel ołowiową, czerwień żelazową, aury pigment, kredę i żółcienie żelazowe)

próbka nr 3 – wynik badania potwierdzający dla pigmentów zawierających wapń Ca, żelazo Fe, cynk Zn, ołów Pb, tytan Ti

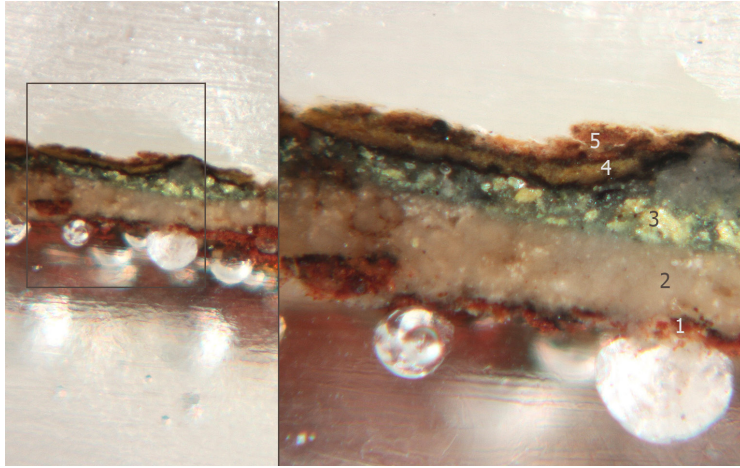
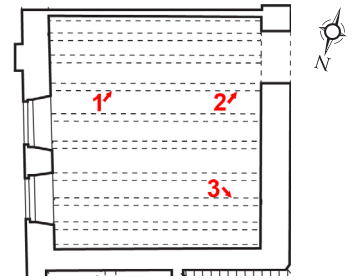
(w próbce m.in. zidentyfikowano kredę, czerwień żelazową, żółcienie żelazowe, biel ołowiową, biel cynkową i tytanową)

próbka nr 8 – wynik badania potwierdzający dla pigmentów zawierających wapń Ca, żelazo Fe, arsen As, ołów Pb, mangan Mn

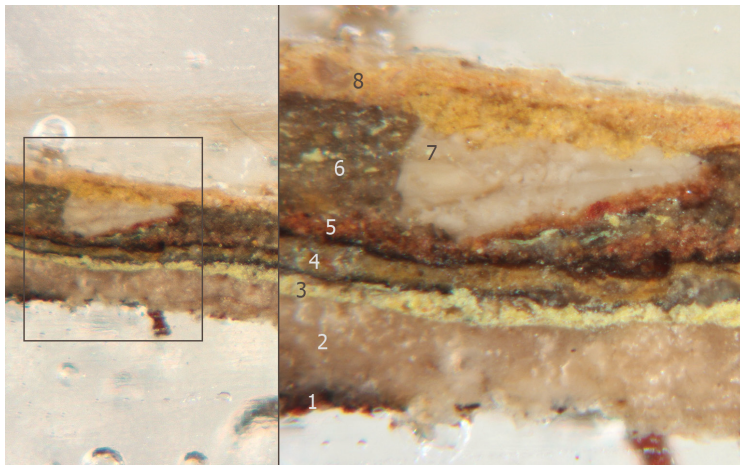
(w próbce m.in. zidentyfikowano biel ołowiową, minię, czerwień żelazową, aury pigment, kredę i żółcienie żelazowe)

Przekroje poprzeczne warstw polichromii wybranych do badań mikrochemicznych, określone fazy chronologiczne oraz pigmenty zidentyfikowane w poszczególnych warstwach:

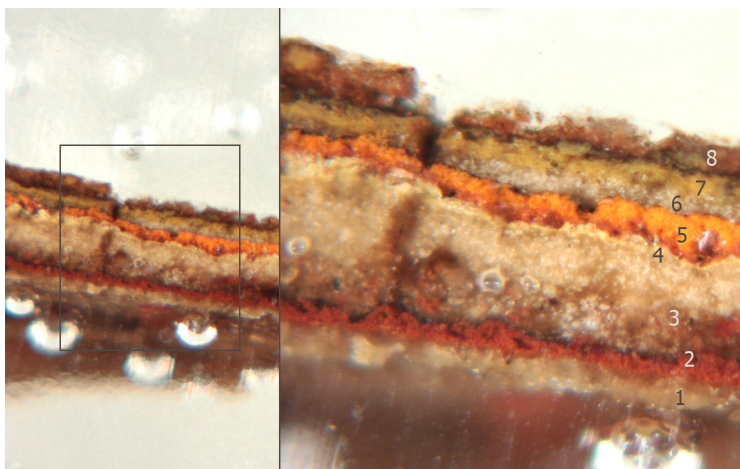
PRZEKRÓJ 1 belka 3 (okno, bok N)

- 5(V)–brązowa: żółcienie żelazowe, czerwień żelazowa, biel ołowiowa, kreda
 4(IV)–ugrowa: żółcienie żelazowe, czerwień żelazowa, biel ołowiowa, kreda
 3(II)–zielona: aury pigment, czern węglowa, błękit pruski?/indygo, biel ołowiowa, kreda
 2(II)–biała: kreda
 1(I)–czerwona: czerwień żelazowa, kreda

PRZEKRÓJ 2 belka 3 (drzwi, bok N)

- 8(VII)–żółta: żółcienie żelazowe, biel tytanowa, biel cynkowa, czerwień organiczna
 7(VII)–fragm.biała: kreda
 6(VI)–szara: czerwień żelazowa, biel ołowiowa, kreda, żółcienie żelazowe, czern węglowa
 5(V)–brązowa: czerwień żelazowa, kreda, biel ołowiowa, żółcienie żelazowe
 4(IV)–ugrowa: czerwień żelazowa, żółcienie żelazowe, biel ołowiowa, kreda
 3(II)–żółta: aury pigment, biel ołowiowa
 2(II)–biała: kreda
 1(I)–śl.czerwona: czerwień żelazowa, kreda

PRZEKRÓJ 3 belka 7 (okno, bok S)

- 8(V)–brązowa: czerwień żelazowa, kreda, biel ołowiowa, żółcienie żelazowe
 7(IV)–ugrowa: czerwień żelazowa, żółcienie żelazowe, biel ołowiowa, kreda
 6(IV)–biała: kreda
 5(III)–czerwona: biel ołowiowa, czerwień żelazowa, minia
 4(II)–żółta: kreda, czern
 3(II)–biała: kreda (2 warstwy)
 2(I)–czerwona: czerwień żelazowa, kreda
 1(I)–biała: biel ołowiowa

Badania stratygraficzne ujawniły obecność warstw pochodzących z różnych faz chronologicznych (najstarsza w przybliżeniu datowana na I ćw. XVIIw.), wymagających oczyszczenia i uporządkowania w celu odczytania ewentualnych oryginalnych zdobień ornamentalnych. Porównując przekroje pobranych próbek ustalono analogiczny układ najstarszych warstw:

I faza chronologiczna

- biała (I): biel ołowiowa; leży bezpośrednio na drewnie (widoczna na przekroju 3, 5, 6)
- czerwona (I): czerwień żelazowa, kreda; na tej warstwie występuje również w większości próbek ciemna warstwa (czerń ?), o bardzo zróżnicowanej grubości - czasem tylko śladowo, co może również sugerować zabrudzenie a nie samodzielną warstwę.

II faza chronologiczna

- biała (II): kreda; najprawdopodobniej zaprawa, położona 1-2 warstwowo.
- zielona (II): aurypigment, błękit pruski/indygo, biel ołowiowa, kreda, czerń węglowa (w próbce nr 1 i 5 poprzedzona śladowo tylko zachowaną warstwą czerwieni)

lub

- żółta (II): aurypigment, biel ołowiowa

Obecność błękitu pruskiego mogłaby określić czas powstania drugiej fazy chronologicznej na po roku 1704.

III faza chronologiczna

- czerwona (III): minia, biel ołowiowa, czerwień żelazowa; warstwa występuje tylko w jednej z pobranych do badań próbek, określenie zakresu jej występowania wymaga dalszych badań.

IV faza chronologiczna

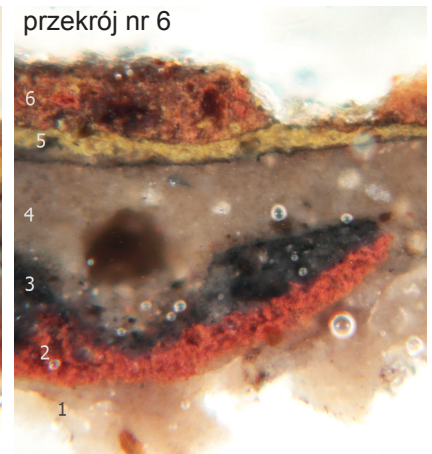
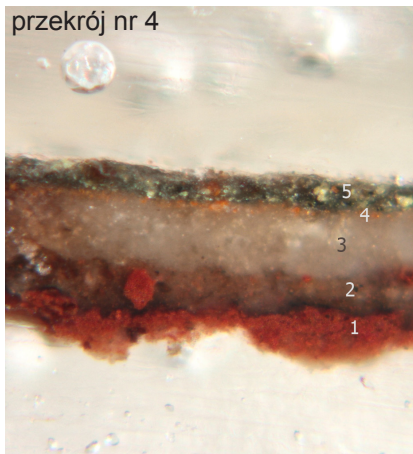
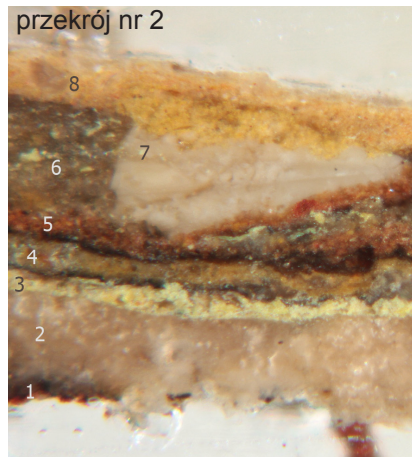
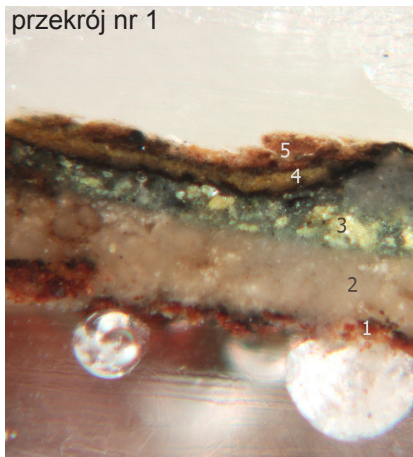
- ugrowa (IV): czerwień żelazowa, żółcienie żelazowe, biel ołowiowa, kreda; pod tą warstwą znajduje się częściowo tylko zachowana warstwa bieli widoczna na przekroju nr 3

V faza chronologiczna

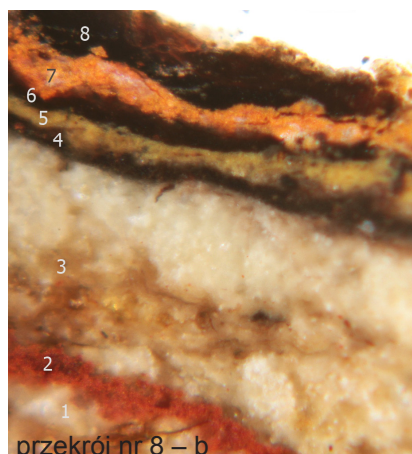
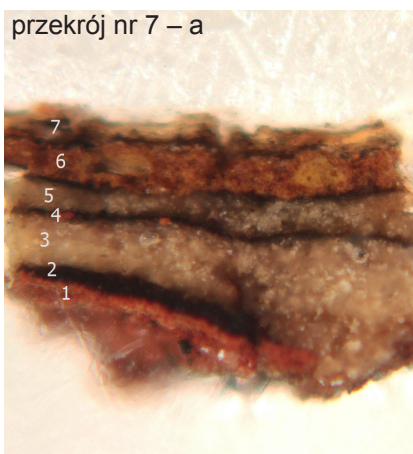
- brązowa (V): czerwień żelazowa, kreda, biel ołowiowa, żółcienie żelazowe

Fazy chronologiczne VI-VII to prawdopodobnie ostatnie zachowane nawarstwienia – wiadomo, że podczas trwania ostatnich prac konserwatorskich belki zostały „gruntownie” oczyszczone. Najmłodsza warstwa (przekrój nr 3) to wykonana w 1988 roku propozycja rekonstrukcji ornamentu na boku belki (próbka pobrana z belki nr 3).

We wszystkich warstwach od fazy II zidentyfikowano olej jako spoiwo farb; w warstwach fazy I zidentyfikowano białko, co świadczy o spoiwie klejowym bądź temperowym.

Przekroje próbek pobranych z boków belek stropowych - układ najstarszych warstw (faza I) analogiczny, warstwy fazy II również wykazują analogie – na zaprawie warstwa żółci lub zieleni (obie zawierają aury pigment), czerwona warstwa zawierająca minię (III) występuje w jednej tylko pobranej do badań próbce, dalsze analogie to ostatnie dwie warstwy fazy IV i V – odpowiednio: ugrowa i brązowa o czerwonym odcieniu; wyjątek stanowi przekrój nr 3 – próbkę pobrano z belki 3 z propozycją rekonstrukcji ornamentu, gdzie trzy ostatnie warstwy to najprawdopodobniej pozostałości kolejnych nawarstwień oraz ingerencje z ostatnich prac konserwatorskich.

Przekroje próbek pobranych z profilu belki nr 4 (a-wałek S, b-wałek środkowy, c-wałek N); widoczne analogie w układzie warstw pomiędzy próbkami pobranymi z bocznych wałków – wałek środkowy od warstwy nr 5 różni się ilością polichromii i ich kolorem, co sugeruje różne potraktowanie kolorystyczne poszczególnych elementów profili belek.

6.2.3 Proponowany program prac konserwatorskich

- inwentaryzacja fotograficzna
- zabezpieczenie partii oryginalnej polichromii (podklejenie bibułą japońską)
- wstępne wzmocnienie strukturalne warstw malarskich, podklejenie odspojień, pęcherzy (Plexisol P-550 w benzynie lakowej)
- demontaż wsuwek z powierzchni międzybelkowych
- ocena stanu zachowania konstrukcji belek (po wymontowaniu wsuwek)
- oczyszczenie belek z zabrudzeń, wtórnych kitów i lakieru (ekstrahowanie wosku), ewentualne wzmocnienie konstrukcji podwieszenia
- wykonanie zabiegu dezynfekcji i dezynsekcji drewna (Biotin R)
- impregnacja lokalna drewna (15% r. Osolanu K-16, w toluenie)
- oczyszczenie partii zachowanej, oryginalnej polichromii z zabrudzeń powierzchniowych, wtórnych kitów, retuszy i rekonstrukcji
- impregnacja strukturalna, właściwa zachowanemu oryginałowi (Plexisol P-550)
- uzupełnienie ubytków drewna belek (żywica epoksydowa – Araldite SV 42 + Indurente HV 427)
- uzupełnienie ubytków zaprawy, w obrębie oryginalnej polichromii (kit emulsyjny, modyfikowany)
- uzupełnienie ubytków warstwy malarskiej, w obrębie oryginału (pigmenty, farby akrylowe f. Lefranc&Bourgeois, Winsor&Newton, Schmincke, spoiwo – Primal AC-33)
- usunięcie powłok farby i lakieru z powierzchni wsuwek
- wykonanie projektu rekonstrukcji dekoracji malarskiej na belkach stropu w oparciu o badania zachowanych fragmentów oryginału, badania identyfikacyjne, stratygrafię oraz analizę porównawczą dekoracji XVII w. stropów toruńskich, wraz z propozycją zastosowania wybranych do realizacji materiałów
- wykonanie rekonstrukcji dekoracji malarskiej belek z wyraźnym rozróżnieniem fragmentów zachowanego oryginału oraz partii rekonstruowanych
- opracowanie kolorystyczne wsuwek harmonizujące z dekoracją malarską belek stropowych, ponowne ich zamontowanie w polach międzybelkowych
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej

W założeniach w/w program proponuje dla uatrakcyjnienia rewitalizowanego obiektu, rekonstrukcję zniszczonej dekoracji malarskiej stropu, podnosząc w ten sposób walory dekoracyjne, estetyczne pomieszczenia, tym samym całego zabytkowego wnętrza.

6.3 STOLARKA DRZWIOWA I OKIENNA – PARTER, POMIESZCZENIA TRAKTU FRONTOWEGO I TYLNEGO (1.1., 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.8)

6.3.1 Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Przedmiotem opisu są trzy pary drzwi ze szpaletmi oraz okna w traktach przednim i tylnym parteru. Wszystkie okna stanowią element wtórny, zostały wymienione na nowe – te w traktach frontowych z zachowaniem profili i porządku podziału licowych szybek spojonych ołowiem⁴¹. W pomieszczeniu 1.2. pozostały stare XIX w. ośnieżnice okienne.

Okna są nieszczelne wskutek wypaczeń drewna spowodowanych niekorzystnymi, zmieniającymi warunkami temperatury i wilgotności względnej powietrza i nie spełniają funkcji izolacyjnej (fot. nr 36). Stolarka okien pokryta jest grubą warstwą błyszczącego lakieru.

Drzwi w obrębie parteru (troje drzwi, dwoje z oskrzynowaniem) na przestrzeni dziesiątków lat użytkowania były wielokrotnie reperowane i odnawiane. Zazwyczaj usuwano wcześniejsze nawarstwienia, doczyszczano, wyrównywano powierzchnie płycin i odtwarzano kolorystykę zbliżoną do poprzedniej lub realizowano odmienną koncepcję kolorystyczną (il. arch. 32.-34.). Prace remontowe przy stolarnie drzwiowej i okiennej na parterze nie zostały udokumentowane w opracowaniu opisowym i fotograficznym, jak to miało miejsce w przypadku prac konserwatorskich przy stolarnie okiennej i drzwiowej⁴² z II kondygnacji, jednak można założyć, że powyższe prace konserwatorskie zarówno na parterze jak i na II kondygnacji prowadzono równolegle i w zbliżonym zakresie.

Powierzchnie płycin drzwiowych (fot. nr 37) jak i powierzchnie płycin ościeżnic noszą ślady zadrapań, wgnieceń i in. drobnych uszkodzeń mechanicznych, co uwydatnia gruba

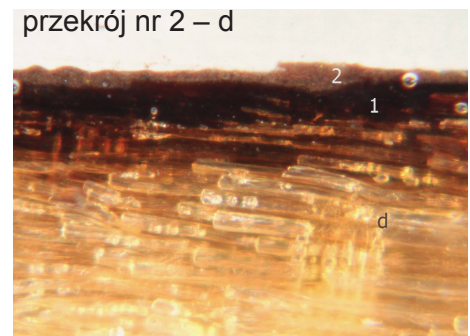
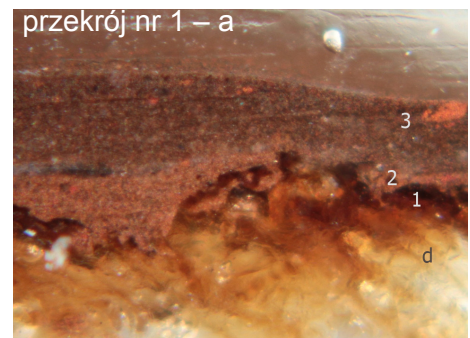
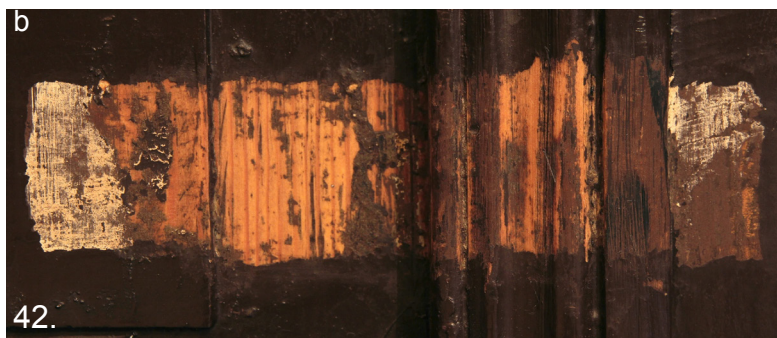
⁴¹ Pałac Biskupi, Toruń. Żeglarska 8, Projekt techniczny, Rysunki robocze oprac. P. Dąbrowski, Toruń 1974, sygn. 5520, Zasoby Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu.

⁴² Dokumentacja konserwatorska „Kolorystyka dekoracji sztukatorskich dwóch reprezentacyjnych wnętrz II kondygnacji d. Pałacu Biskupiego w Toruniu”, ul. Żeglarska 8, P.P. Pracownia Konserwacji Zabytków, Oddział w Toruniu, 1989, sygn. 2462 Zasoby Archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Toruniu.

warstwa błyszczącego lakieru olejno – żywicznego, pokrywającego polichromię drzwi. Znaczącą część wyposażenia pomieszczeń parteru stanowią współczesna stolarka boazerijna i zabudowa kaloryferów, nie przedstawiające większej wartości zabytkowej.

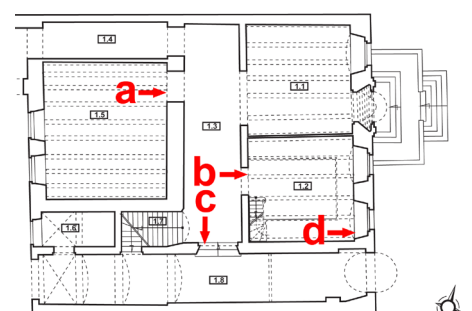
6.3.2 Badania stratygraficzne

Ze względu na wtórny charakter zachowanych polichromii badania ograniczono do ustalenia stratygrafii warstw na stolarnie drzwiowej i okiennej – wykonano odkrywki in situ oraz obserwowano przekroje poprzeczne próbek pobranych z poszczególnych elementów.

38.-41 Drzwi do pomieszczeń 1.5, 1.2 i 1.8, parter.

42.-43. Odkrywki stratygraficzne wykonane na stolarnie drzwiowej (b, c) i okiennej (d) ukazujące fragmentaryczny tylko stan zachowania wcześniejszych warstw – widoczne ślady czarnej i białej polichromii/ew.kitu(?); układ warstw porównywano również na przekrojach poprzecznych pobranych próbek (a,d), obserwacje potwierdziły obecność 2 faz chronologicznych na poszczególnych elementach.

miejsca wykonanych odkrywek

Wyniki badań stratygraficznych oraz obserwacji in situ określają opracowanie powierzchni stolarki jako monochromatyczne, bez różnicowania kolorów poszczególnych elementów.

6.3.3 Proponowany program prac

Stolarka okienna:

– wymiana stolarki okiennej na nową, spełniającą obecne wymogi techniczne, powtarzającą kształt profili i porządek podziału licowych szybek oprawionych w ołowiane spoiny

Stolarka drzwiowa:

Na podstawie badań identyfikacyjnych i stratygraficznych określono kolorystykę stolarki drzwiowej, odmienną od kolorystyki obecnej (wykonanej w 1989 roku).

- usunięcie przemalowań
- wykonanie ewentualnych napraw stolarskich
- uzupełnienie ubytków drewna i wyrównanie powierzchni. (np. kit emulsyjny f. Tikkurila)
- wykonanie opracowania malarskiego na powierzchni drzwi i szpaletów w tonacji oryginalnego płaszczyznowego opracowania

6.4. BOAZERIE NA KLATCE SCHODOWEJ, PARTER – PIERWSZE PIĘTRO (1.7)

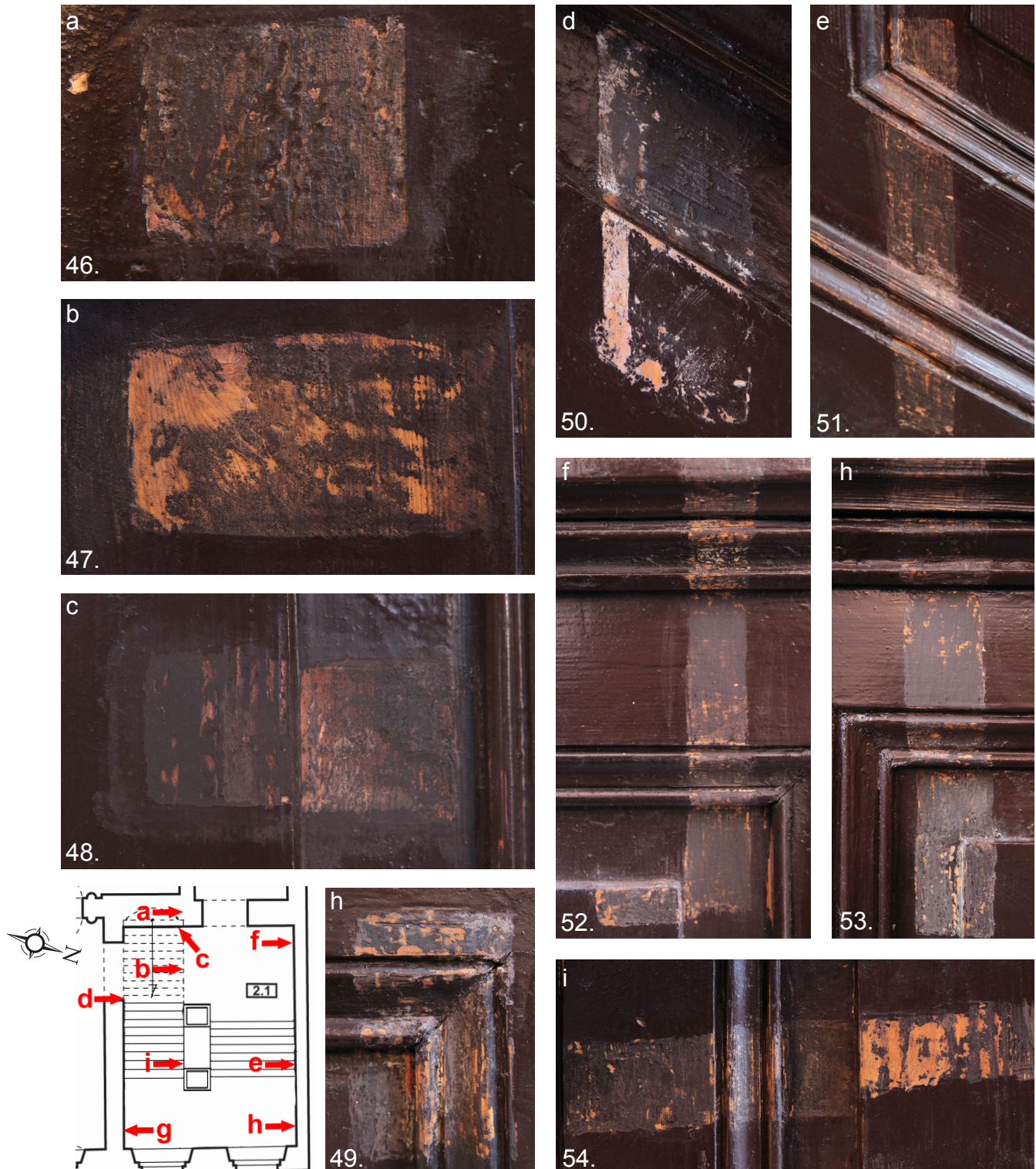
6.4.1 Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

XIX wieczne drewniane polichromowane boazerie, zamontowane są na ścianach po obu stronach w głównej klatce schodowej z parteru na półpiętro (fot. nr 44) i jednostronnie z półpiętra na II kondygnację. Analogicznie jak w przypadku stolarki drzwiowej, prócz destrukcyjnego okresu tzw. pustostanu, na przestrzeni dziesiątków lat użytkowania boazerie były wielokrotnie remontowane i przemalowywane (il. arch. 32.-34.), prace te nie zostały jednak udokumentowane. Obecną warstwę olejnej polichromii położono po uprzednim usunięciu wcześniejszych nawarstwień podczas prac w latach 80-tych XX wieku. Powierzchnia boazerii jest zabrudzona i nosi ślady licznych uszkodzeń mechanicznych (fot. nr 45).

6.4.2 Badania stratygraficzne i technologiczne

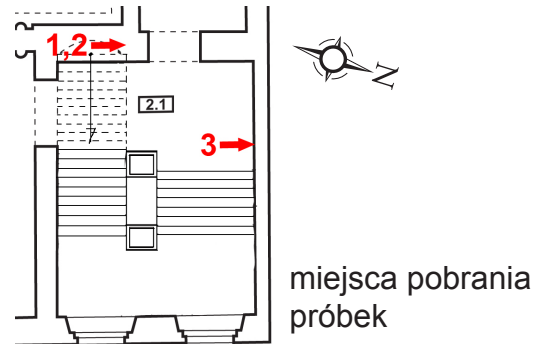
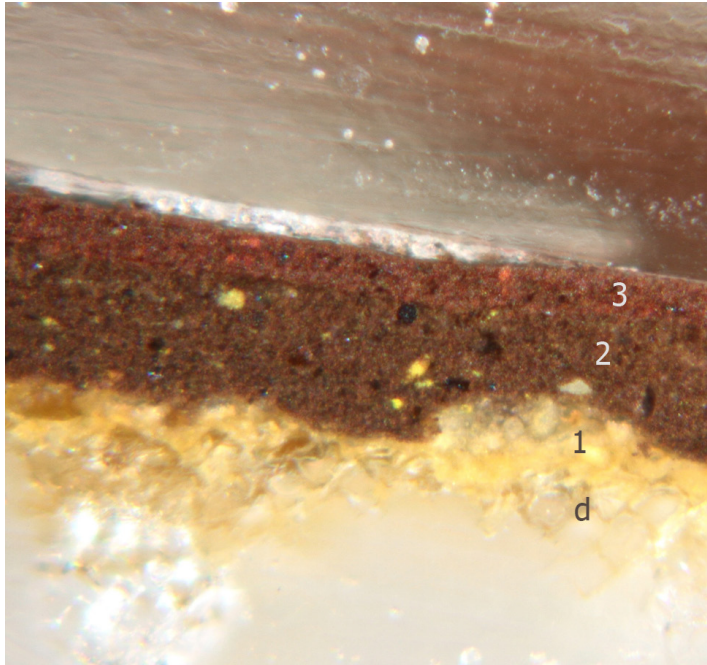
Na boazeriach wykonano szereg odkrywek stratygraficznych - na różnych kondygnacjach:

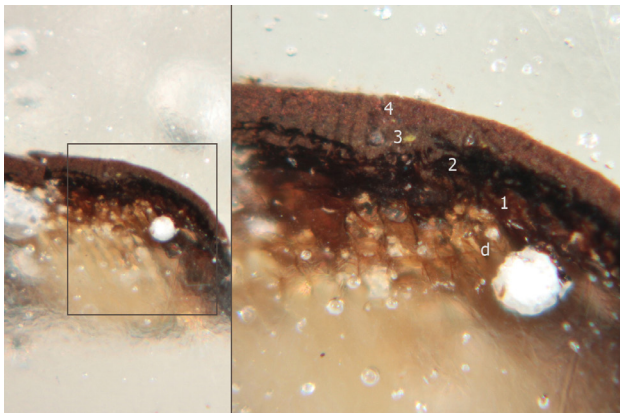
46.-54. Odkrywki stratygraficzne na boazeriach klatki schodowej (parter-1 piętro); stwierdzono obecność dwóch warstw brązowych (wierzchnia w odcieniu czerwona, spodnia zielonkawa), miejscami tylko do-
 szukano się pozostałości starszych warstw – czarnej, białej, ugrowej oraz czerwonej; fragmenty te mogą
 świadczyć o pierwotnie bardziej zróżnicowanej kolorystyce boazerii. Na podstawie zdjęć archiwalnych (il.
 arch. 32.-34.) oraz źródeł mówionych ustalono też , że przez jakiś czas (od ok.1950 do po 1970r.) boazerie
 były białe. Podczas ostatnich prac remontowych wcześniejsze nawarstwienia zostały jednak usunięte, stąd
 informacje na temat rzeczywistego wyglądu boazerii opierają się na przypuszczeniach i są niekompletne.

Następnie przystąpiono do analizy porównawczej oraz badań mikrochemicznych.
(Schemat postępowania i kolejności działań opisano w punkcie 6.2.2.)

PRZEKRÓJ NR 1 – próbka pobrana z ramy (parter po lewej stronie, obok drzwi do sieni)

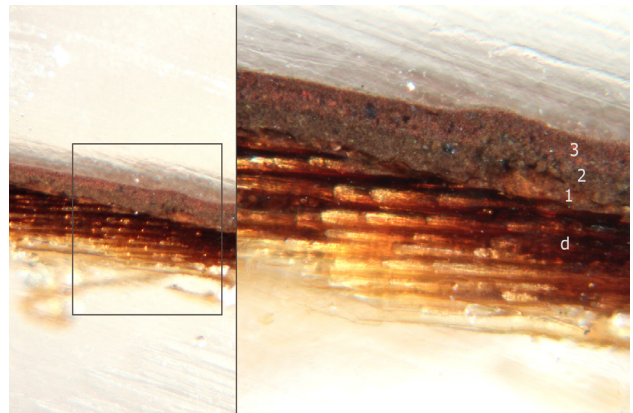

nr	warstwa	skład chemiczny	spoiwo
3	brązowo-czerwona (III)	umbra, czerń węglowa, kreda, cynober	olejne
2	brązowa (II)	umbra, czerń węglowa, żółcienie żelazowe, czerń węglowa	olejne
1	żółta (I)	żółcienie żelazowe, biel ołowiowa $2PbCO_3 \cdot xPb(OH)_2$	tempera
d	drewno		

PRZEKRÓJ NR 2 ramka wokół płyciny, parter

3(IV)–brązowa (odcień czerwony): *umbra, czerń węglowa, kreda, cynober*
 2(III)–brązowa (odcień zielonkawy): *umbra, czerń węglowa, żółcienie żelazowe, kreda*
 2(II)–czarna
 1(I)–brązowa
 d–drewno

PRZEKRÓJ NR 3 płycina, 1. piętro

3(IV)–brązowa (odcień czerwony): *umbra, czerń węglowa, kreda, cynober*
 2(III)–brązowa (odcień zielonkawy): *umbra, czerń węglowa, żółcienie żelazowe, kreda*
 1(I)–czerwona: śladowo zachowana
 d–drewno

W oparciu o wyniki badań mikrochemicznych ustalono skład chemiczny warstw polichromii olejnych pokrywających boazerie: wierzchnia warstwa zawiera umbrę, czerń węglową, kredę oraz cynober, leżąca pod nią – umbrę, czerń węglową, kredę oraz żółcienie żelazowe. Starsze warstwy zachowane tylko fragmentarycznie sugerują bardziej zróżnicowaną kolorystykę, utrzymaną w tonacji brązów i żółcieni (w warstwie żółtej na przekroju

nr 1. zidentyfikowano żółcienie żelazowe oraz biel ołowiową; jest to warstwa o spoiwie temperowym) – układ warstw widoczny na przekrojach poprzecznych sugeruje kolorystykę pierwotnie podkreślającą podziały poszczególnych elementów: ugrowe obramienie, brązowo-czerwone płyciny, czarne ramki wokół płycin. Interpretacja ta ma jednak charakter przypuszczenia ze względu na brak źródeł dokumentujących wcześniejsze prace.

6.4.3 Proponowany program prac

- usunięcie przemalowań
 - wykonanie ewentualnych napraw stolarskich
 - uzupełnienie ubytków drewna i wyrównanie powierzchni. (np. kit emulsyjny f. Tikkurila)
 - wykonanie płaszczyznowego opracowania malarskiego boazerii w kolorze oryginalnym
- Zaleca się zastosowanie materiałów podkładowych i wykończeniowych f. Tikkurila lub innych o porównywalnych właściwościach.

6.5 CZWOROBOCZNE POSTUMENTY TRZONU PRZY SCHODACH, PÓŁPIĘTRO – PIERWSZE PIĘTRO (2.1)

6.5.1 Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Elementy trzonu przy schodach, pełniące funkcję swego rodzaju balustrady poddawano pracom naprawczym/konserwatorskim parokrotnie; również parokrotnie zmieniano ich kolorystykę (il. arch. 32.-34.). Rezultaty tych działań widoczne są na powierzchni postumentów w postaci zauważalnych różnic w porowatości fragmentów oryginalnych i uzupełnionych kitem. Liczne z tych uzupełnień opracowane są niechlujnie, krawędzie gzymśów gubią linię. Obiekt nosi ślady związane z codziennym użytkowaniem – na powierzchni zaobserwować można drobne uszkodzenia mechaniczne, odrapania i odpryski polichromii.

55.-56. Niechlujnie opracowane krawędzie i powierzchnie postumentów.

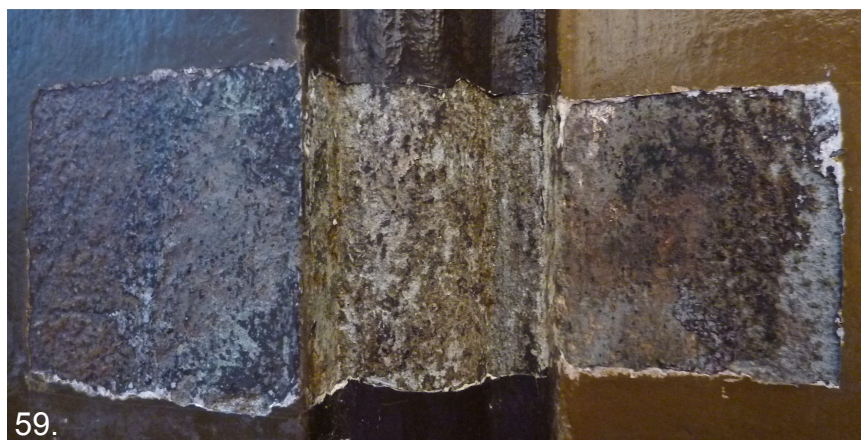

6.5.2 Badania stratygraficzne i technologiczne

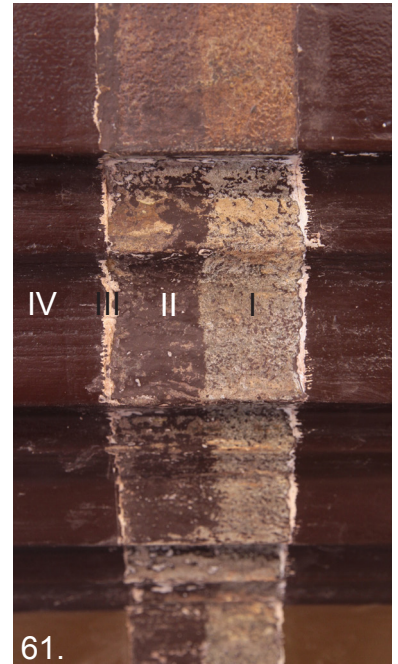
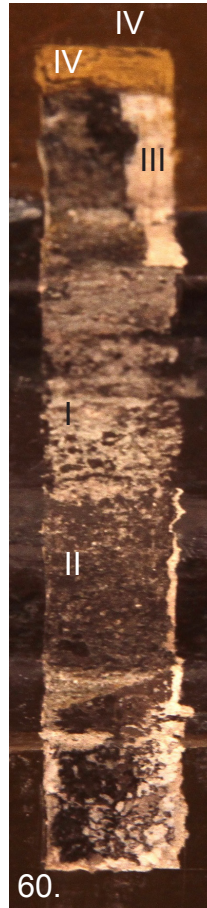
W pierwszej kolejności wykonano odkrywki na obiekcie, następnie schemat prac jest analogiczny do działań podjętych przy badaniu belek stropowych; podczas prac odkrywkowych pobrano próbki do badań technologicznych, zobrazowanych opracowanymi komputerowo fotografiami. Skład chemiczny poszczególnych warstw określono w oparciu o analizy mikrochemiczne oraz badania spektrometrem fluorescencyjnej analizy rentgenowskiej.

57. Miejsca wykonanych odkrywek - widok od strony północnej.

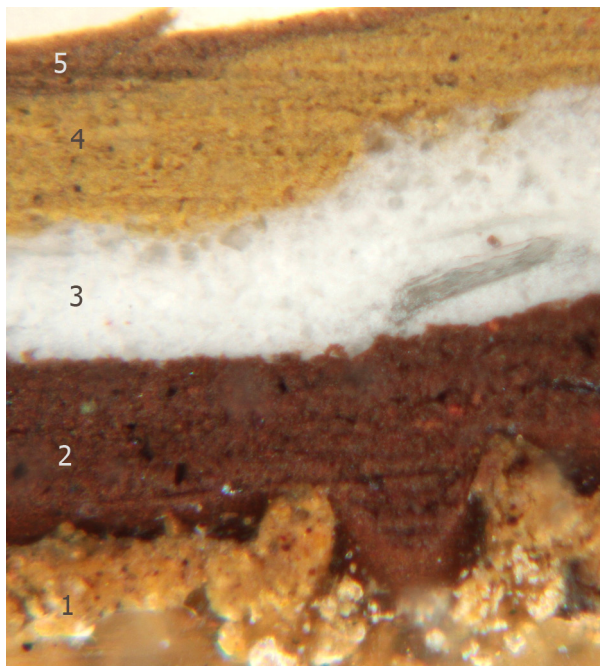

58. Warstwa minii, zabezpieczająca metalowy element gzymsu.
59.-62. Zbliżenia odkrywek stratygraficznych.

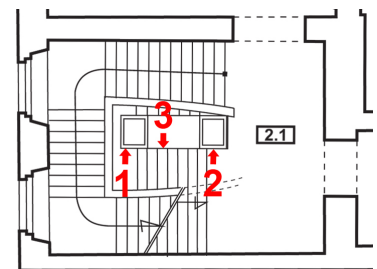
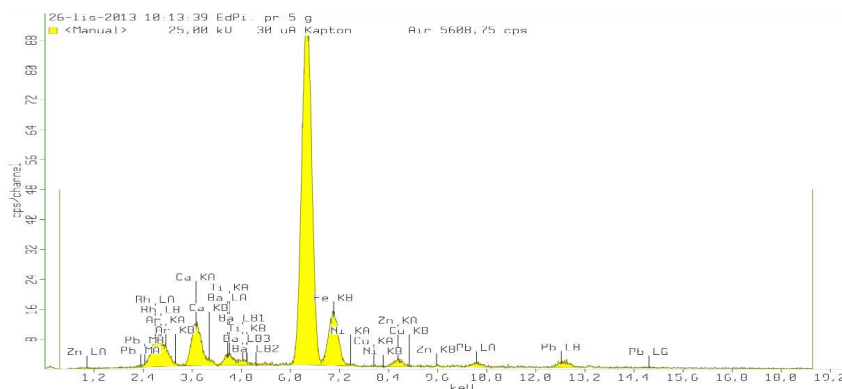

PRZEKRÓJ NR 1

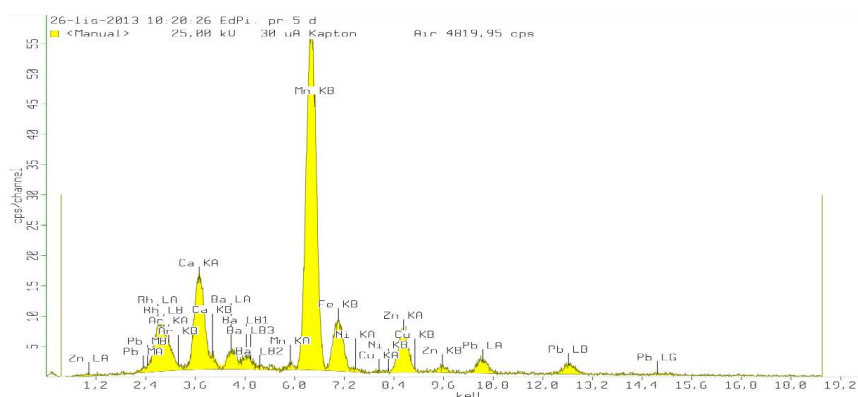
próbka pobrana z ramy wokół płyciny (cokół na półpiętrze, strona północna)

nr	warstwa	skład chemiczny	spoiwo
5	brązowa (IV/V)	żółcienie żelazowe biel tytanowa TiO_2 biel cynkowa ZnO biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon czern węglowa	olejne?
4	ugrowa (IV)	żółcienie żelazowe biel tytanowa TiO_2 biel cynkowa ZnO biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon	olejne?
3	biała (III)	biel cynkowa ZnO	olejne?
2	brązowa (II)	biel cynkowa ZnO biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon, czerwień żelazowa Fe_2O_3 czern węglowa	olejne?
1	ugrowa (I)	kreda CaCO_3 żółcienie żelazowe biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot x\text{Pb}(\text{OH})_2$	olejne

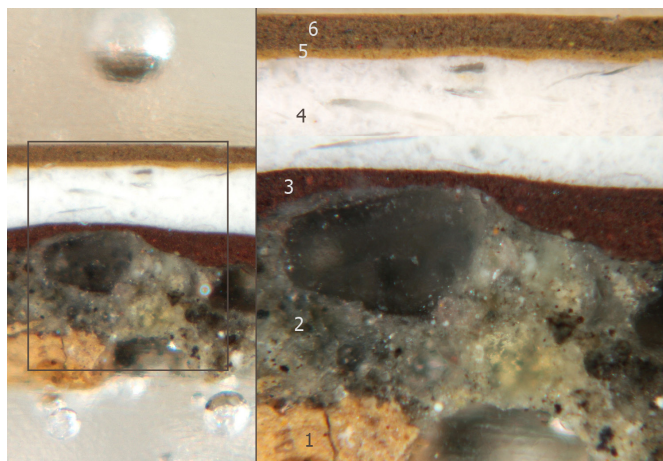
miejsca pobrania próbek

wyniki badań spektrograficznych, potwierdzające dla pigmentów zawierających:

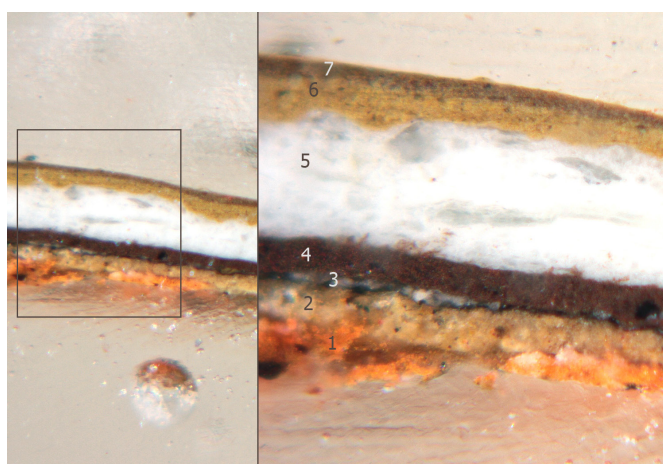
wapń Ca, żelazo Fe, cynk Zn, tytan Ti, bar Ba, ołów Pb, mangan Mn

(w próbce m.in. zidentyfikowano biel ołowiową, czerwień żelazową, biel cynkową, kredę, biel tytanową, biel barytową/lub litopon, żółcienie żelazowe)

PRZEKRÓJ NR 2 (płyцина, cokół na półpietrze)

- 6(IV/V)–brązowa: żółcienie żelazowe, biel tytanowa, biel cynkowa, biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon, czern węglowa
 5(IV)–ugrowa: żółcienie żelazowe, biel tytanowa, biel cynkowa, biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon
 4(III)–biała: biel cynkowa
 3(II)–brązowa: żółcienie żelazowe, biel cynkowa, biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon, czern węglowa
 2(I)–szaro-zielona: biel, czern
 1(I)–ugrowa: kreda, żółcienie żelazowe, biel ołowiowa

PRZEKRÓJ NR 3 (gzymś, cokół na wysokości ... stopnia między półpiętrzem a 1. piętrzem)

- 7(IV/V)–brązowa: żółcienie żelazowe, biel tytanowa, biel cynkowa, biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon, czern węglowa
 6(IV)–ugrowa: żółcienie żelazowe, biel tytanowa, biel cynkowa, biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon
 5(III)–biała: biel cynkowa
 4(II)–brązowa: żółcienie żelazowe, biel cynkowa, biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon, czern węglowa
 3(I)–szaro-zielona: biel, czern
 2(I)–ugrowa: kreda, żółcienie żelazowe, biel ołowiowa
 1(I)–czerwona: minia

Układ warstw polichromii w wybranych fragmentach obiektu jest z nieznacznymi różnicami analogiczny – najstarsze dwie warstwy w badanym materiale to olejna warstwa ugrowa (mieszanka ugru, bieli ołowiowej oraz kredy) i szaro-zielona, których charakter może sugerować marmoryzację jako pierwsze opracowanie kolorystyczne. W próbce pobranej z gzymsu cokołu (metalowa obręcz) poniżej warstwy ugrowej stwierdzono obecność czerwonej warstwy – potwierdziły to również obserwacje in situ podczas wykonywania odkrywek; jest to warstwa minii, której używano do zabezpieczenia żelaza przed korozją. II faza chronologiczna to warstwa brązowa (zawierająca żółcienie żelazowe, biel cynkową, biel barytową/siarczan baru i/lub litopon oraz czern węglową), III – biała (farba na bazie bieli cynkowej, lata przed 50-po 70 XXw.) i ostatnia, IV – ugrowa, oliwkowa lub brązowa (farby zawierające żółcienie żelazowe, biel tytanową, biel cynkową, biel barytową/siarczan baru lub/i litopon, czern węglową) – w tej fazie poszczególne elementy cokołów mają zróżnicowaną kolorystykę, utrzymaną w jednej tonacji.

Najprawdopodobniej wszystkie kolejne warstwy polichromii są farbami o spoiwie olejnym.

6.5.3 Proponowany program prac

- usunięcie wtórnych nawarstwień
- oczyszczenie i impregnacja zachowanego oryginału
- uzupełnienie ubytków zaprawy
- oczyszczenie i izolacja metalowej obejmy, wykonanie podkładu umożliwiającego założenie malatury.
- rekonstrukcja marmoryzacji wg odsłoniętej, fragmentarycznie zachowanej warstwy oryginalnej

Zaleca się zastosowanie materiałów podkładowych i wykończeniowych f. Tikkurila lub innych o porównywalnych właściwościach.

6.6 STOLARKA DRZWIOWA, PIERWSZE PIĘTRO

6.6.1 Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

Pięć par drzwi ze szpaletami stanowiących wyposażenie stolarki drzwiowej I piętra było przedmiotem gruntownych prac konserwatorskich przeprowadzonych w 1989r. i opisanych w powykonawczej dokumentacji konserwatorskiej⁴³.

Przed podjęciem powyższych prac stan zachowania stolarki był zły (uszkodzenia drewna w ok. 50%, wielowarstwowe przemalowania, oryginalne warstwy zachowane w ok. 30%). W trakcie w/w prac oczyszczono stolarkę z warstw wtórnych, uzupełniono ubytki flekami, nowymi elementami (listwy, zamontowano nowe zamki, klamki), założono kity trocinowo – klejowe, mniejsze ubytki uzupełniono szpachlówką (kreda + farba ftalowa).

Pod mazerunek położono warstwę olejnej farby, w zbliżonym do oryginału kolorze. Mazerowanie wykonano pigmentami z piwem. Uzupełniono punktowaniem zachowane oryginalne mazerowanie na 3 płycinach. Powierzchnie drzwi pokryto grubą warstwą błyszczącego lakieru olejno – żywicznego.

Drzwi od strony wnętrza reprezentacyjnego pomalowano farbą jasnokremową olejną, złote detale wykonano goldmetalem na mikstion. Powyższy opis zaczerpnięto z wyżej wymienionej dokumentacji. Obecny stan stolarki drzwiowej jest ogółem dobry. Widoczne są drobne uszkodzenia mechaniczne. Jednakże skutek procesu starzenia zastosowanych materiałów (dotyczy to powierzchni mazerowanych, od strony klatki schodowej) zmianie

⁴³ Dokumentacja konserwatorska „Kolorystyka dekoracji sztukatorskich dwóch reprezentacyjnych wnętrz II kondygnacji d. Pałacu Biskupiego w Toruniu”, ul. Żeglarska 8, P.P. Pracownie Konserwacji Zabytków, Oddział w Toruniu, 1989, sygn. 2462 Zasoby Archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Toruniu.

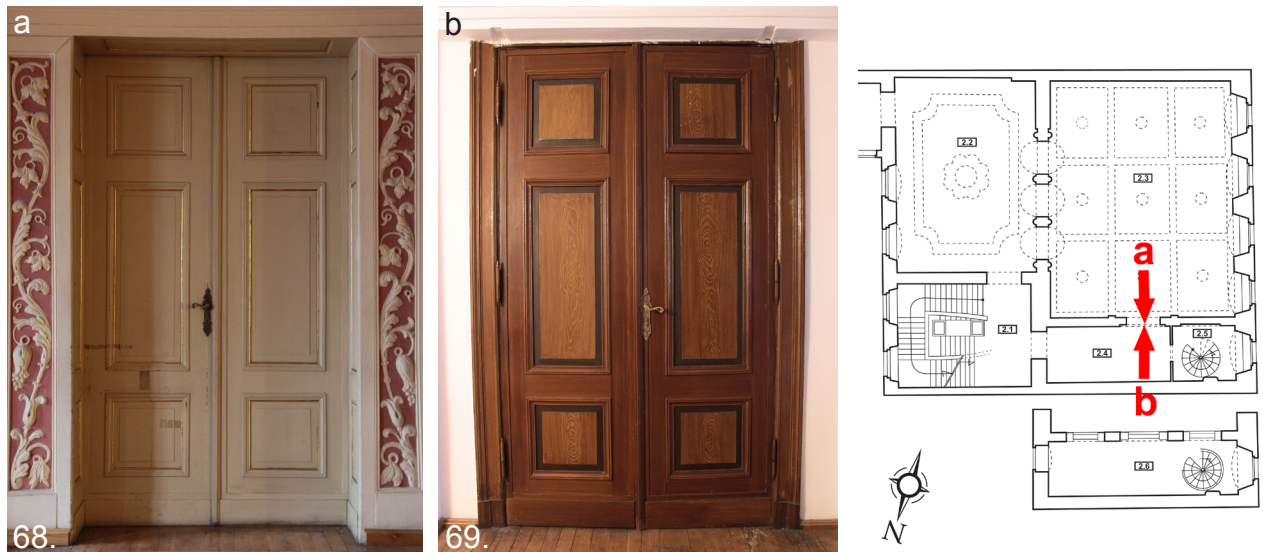
uległa kolorystyka drzwi, pociemniała i pożółkła. Obecne badania technologiczne i analizy stratygraficzne wskazują na odmienną tonację kolorystyki oryginalnego mazerunku, w kierunku umbry naturalnej.

63.-67. Zniszczenia stolarki drzwiowej – głównie są to zniszczenia mechaniczne, wynikające z codziennego użytkowania budynku (przetarcia, wgniecenia) oraz zniszczenia spowodowane pracą drewna (pęknięcia).

6.6.2 Badania stratygraficzne i technologiczne

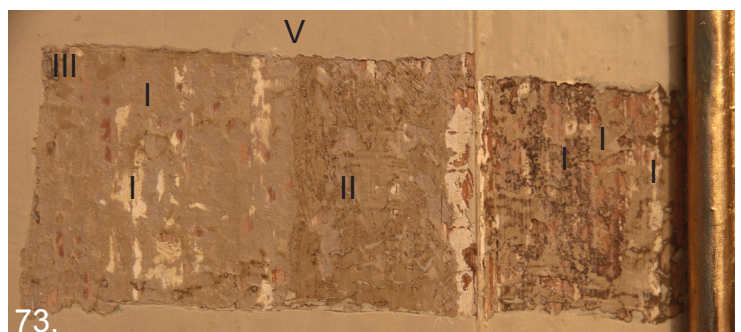
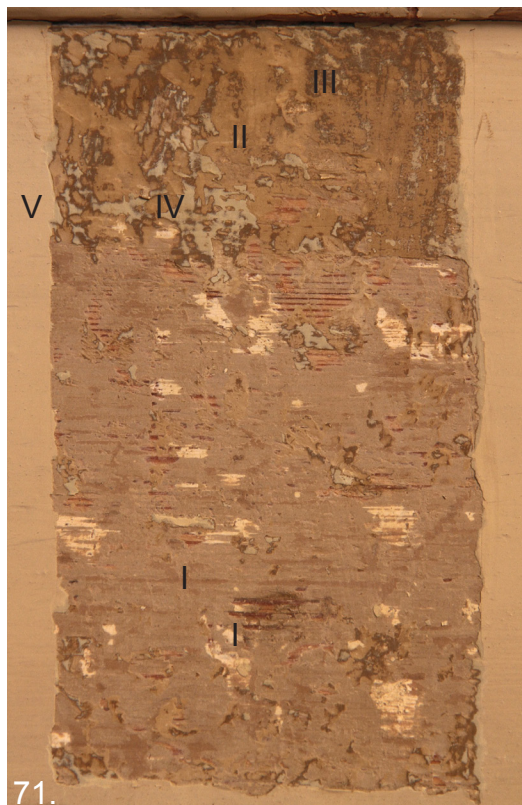
Na wszystkich drzwiach wykonano odkrywki stratygraficzne, następnie pobrano próbki do badań mikrochemicznych (schemat postępowania – punkt 6.2.2)

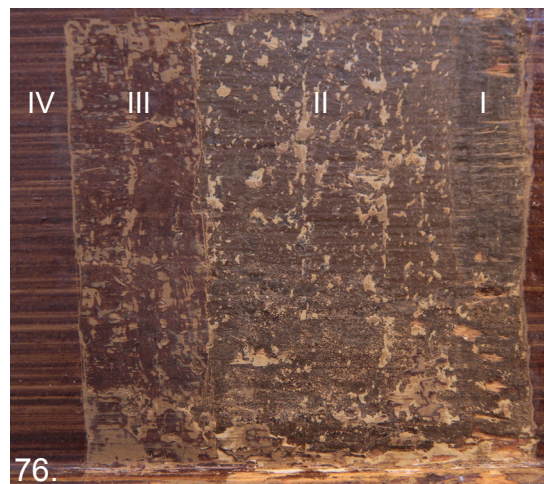
68. 1. piętro, pomieszczenie 2.3, drzwi do pomieszczenia 2.4

69. 1. piętro, pomieszczenie 2.4, drzwi do pomieszczenia 2.3

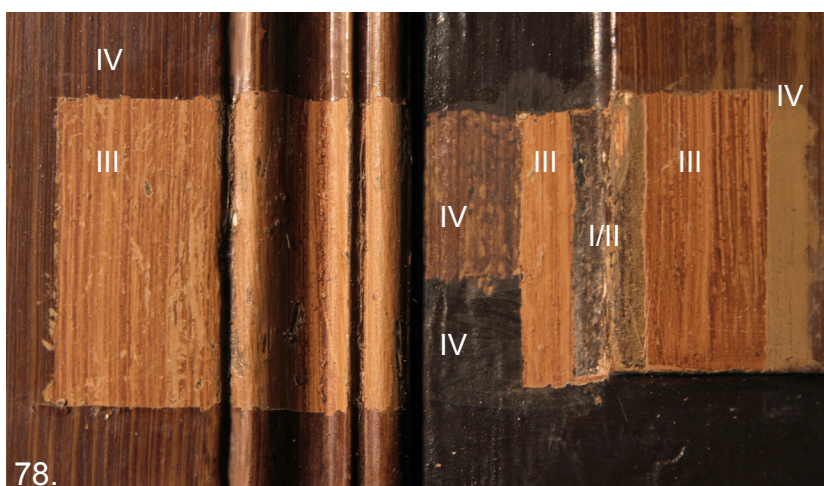
70. Odkrywka stratygraficzna na ościeżnicy; zachowane warstwy dwóch/trzech ostatnich faz chronologicznych; podczas ostatnich prac dodano złączenia na wewnętrznych wałkach listewek wokół płycin.

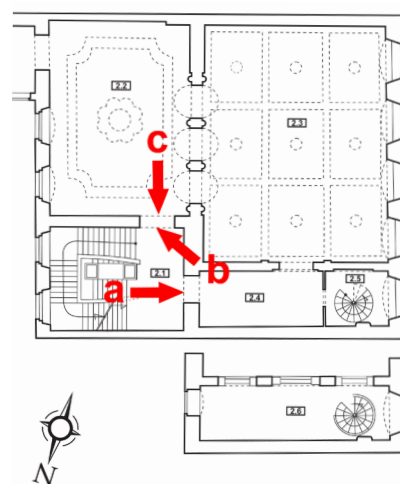
71.-73. Odkrywki stratygraficzne na drzwiach do pomieszczenia 2.4; zachowane warstwy 4 faz chronologicznych; w oparciu o dokumentację prac konserwatorskich z 1988r., podczas trwania których usunięto liczne nawarstwienia, przypuszcza się, że warstwy I są warstwami najstarszymi – oryginalnymi.

74.1. piętro, pomieszczenie 2.1, drzwi do pomieszczenia 2.4;
75.-76. Odkrywka stratygraficzna, oznaczone 4 fazy chronologiczne kolejnych warstw mazerunków (I–najstarsza, XIXw.?)

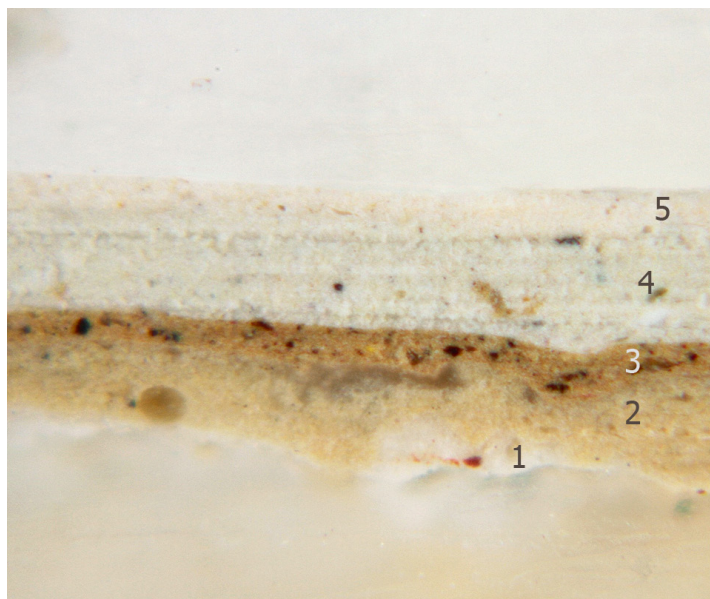
77. 1. piętro, pomieszczenie 2.1, drzwi do pomieszczenia 2.2
78. Odkrywka stratygraficzna, oznaczone 4 fazy chronologiczne kolejnych warstw mazerunków(I–najstarsza, XIXw.?)

79. 1. piętro, pomieszczenie 2.1, drzwi do pomieszczenia 2.1
80. Odkrywka stratygraficzna, oznaczona ostatnia faza chronologiczna - tło mazerunku i wykończenie (wcześniejsze warstwy niezachowane)

PRZEKRÓJ NR 1

próbka pobrana z ramy drzwi pomiędzy pomieszczeniami 2.3 i 2.4

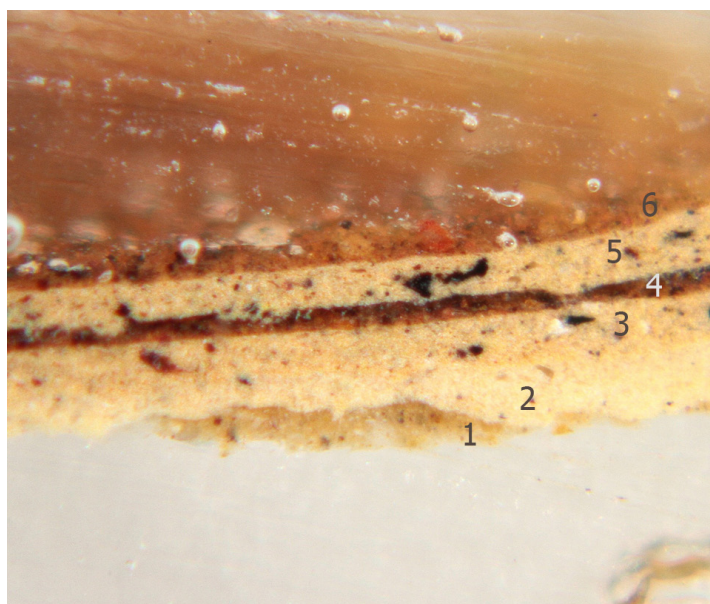

nr	warstwa	skład chemiczny	spoiwo
5	różowa (V) 1988r.	biel cynkowa ZnO żółcienie żelazowe czerwień żelazowa Fe_2O_3 śl. czern węglowa śl.	olejne
4	szara (IV)	biel cynkowa ZnO żółcienie żelazowe umbra palona śl. czerwień żelazowa Fe_2O_3 śl. czern węglowa śl.	olejne
3	brązowa (III)	żółcienie żelazowe biel cynkowa ZnO umbra palona czerwień żelazowa Fe_2O_3 czern węglowa	olejne
2	żółta (II)	biel cynkowa ZnO żółcienie żelazowe kreda CaCO_3 czerwień żelazowa Fe_2O_3 śl. czern węglowa śl.	olejne
1	biała (I)	żółcienie żelazowe biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot x\text{Pb}(\text{OH})_2$	olejne

Najstarsze warstwy polichromii to farby o spoiwie olejnym zawierające: biała – żółcienie żelazowe i biel ołowiową, oraz czerwona – mająca w swoim składzie biel cynkową, żółcienie żelazowe, kredę, czerwień żelazową oraz czern węglową. Dwie ostatnie jasne warstwy różnią się odcieniem – składają się z analogicznych pigmentów, zmieszanych z sobą w różnych proporcjach.

PRZEKRÓJ NR 2

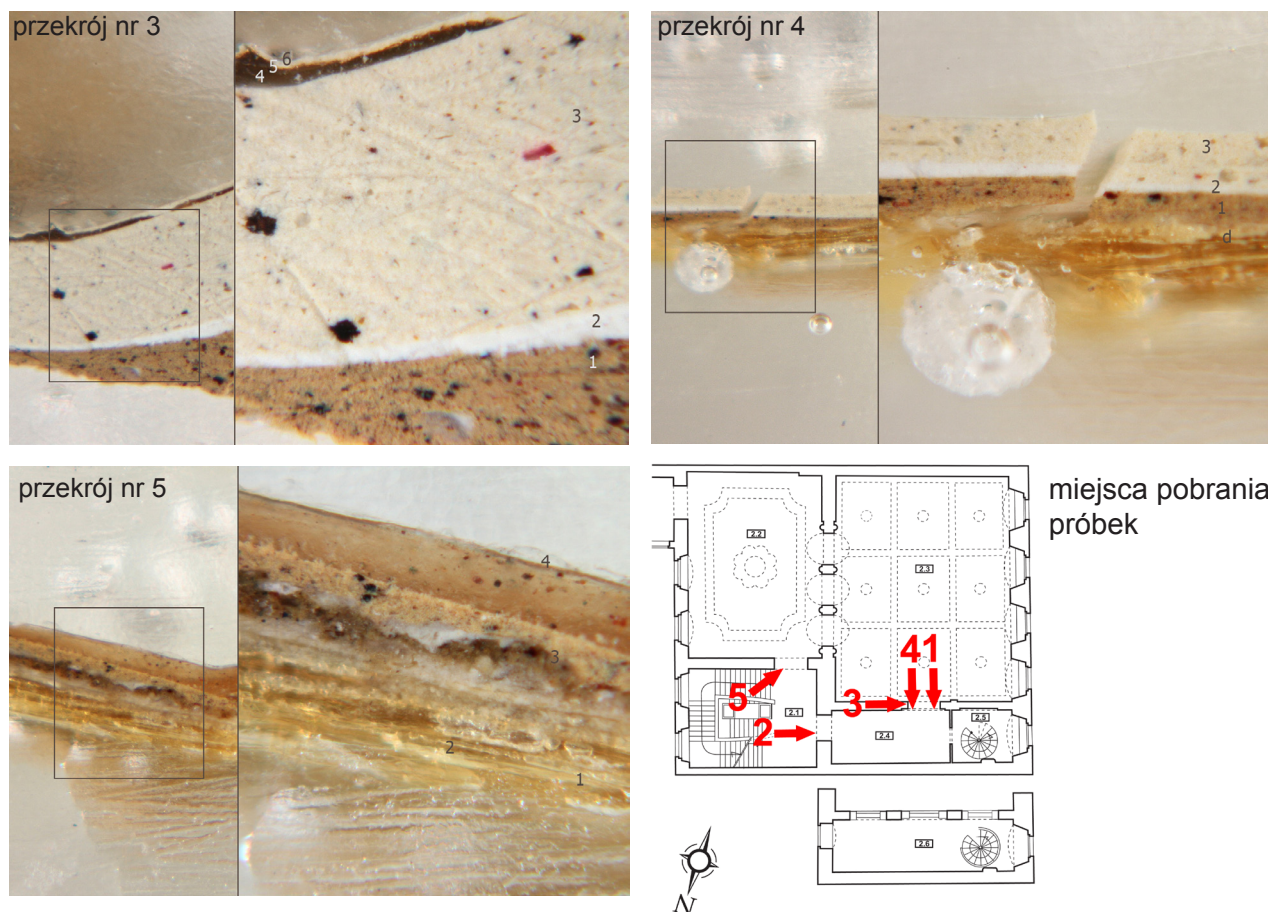
próbka pobrana z ramy drzwi pomiędzy pomieszczeniami 2.1 i 2.4

nr	warstwa	skład chemiczny	spoiwo
6	brązowa (IV) 1988r.	żółcienie żelazowe biel cynkowa ZnO umbra palona cynober czerwień żelazowa Fe_2O_3 czern węglowa	olejne
5	ugrowa (IV) 1988r.	żółcienie żelazowe biel cynkowa ZnO umbra czerwień żelazowa Fe_2O_3 czern węglowa	olejne
4	brązowa (III)	żółcienie żelazowe biel cynkowa ZnO umbra czerwień żelazowa Fe_2O_3 czern węglowa	olejne
3	ugrowa (III)	żółcienie żelazowe biel cynkowa ZnO umbra czerwień żelazowa Fe_2O_3 czern węglowa	olejne
2	żółta (II)	żółcienie żelazowe kreda CaCO_3 biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot x\text{Pb}(\text{OH})_2$	olejne
1	szara (I) XIXw.	żółcienie żelazowe biel ołowiowa $2\text{PbCO}_3 \cdot x\text{Pb}(\text{OH})_2$	olejne

Najstarsze warstwy to farby o spoiwie olejnym, zawierające: szara – żółcienie żelazowe i biel ołowiową, oraz żółta: analogicznie z domieszką kredy.

Cztery kolejne warstwy pochodzą z dwóch ostatnich faz chronologicznych – drzwi były conajmniej trzykrotnie zdobione mazerunkiem, którego technikę opracowuje się w dwóch warstwach. Poszczególne warstwy nie różnią się składem pigmentów; zidentyfikowano żółcienie żelazowe, biel cynkową, czerwień żelazową, umbrę paloną oraz czernią węglową zmieszane w różnych proporcjach (ostatnia warstwa zawiera dodatkowo cynober, stąd też różnica w tonacji - oryginalnie kolorystyka drzwi utrzymana była w chłodnych odcieniach).

Porównanie układu warstw w przekrojach 1-5 potwierdziło informacje o fragmentarycznym tylko zachowaniu warstw oryginalnych pod obecnymi mazerunkami. Nie zaobserwowano śladów wcześniejszych złoceń na listwach wokół płycin (przekrój nr 3; warstwa 5 – folia żółta położona podczas ostatnich prac w 1989r.)

6.6.3 Proponowany program prac

- usunięcie warstw
- uzupełnienie drobnych ubytków drewna, wyrównanie ubytków zaprawy (kit emulsyjny, modyfikowany)
- wykonanie opracowania malarskiego (jasna kolorystyka drzwi od strony wewnętrznej reprezentacyjnych wnętrz, złocenia – wykonane 23 ¾ karata na poler Kölner Instacoll) i od strony klatki schodowej opracowania malarskiego w kolorze oryginalnego mazerunku z II poł. XIX w.

6.7 POMIESZCZENIA REPREZENTACYJNE – PIERWSZE PIĘTRO, TRAKT FRONTOWY I TYLNY, TRALKI Z EMPORY W TRAKCIE FRONTOWYM (2.2, 2.3, 2.5, 2.6)

6.7.1 Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

W roku 1987 podjęto kompleksowe prace konserwatorskie⁴⁴ w pomieszczeniu traktu przedniego, w zbliżonym okresie, nieco wcześniej przeprowadzono podobne prace renowacyjne w pomieszczeniu traktu tylnego⁴⁵.

W dokumentacji konserwatorskiej z przebiegu wykonanych wówczas prac w pomieszczeniu frontowym odnotowano fatalny stan zachowania wyposażenia spowodowany długotrwałym brakiem użytkowania, zawilgoceniem i innymi destrukcyjnymi czynnikami (silne wahania temperatury, wilgotności względnej powietrza). Zniszczeniu uległy rozległe połączenia ścian, elementy dekoracji architektonicznej i ornamentalnej. Gipsowe sztukaterie w znacznej części uległy erozji i wskutek osłabienia spójności odpadały z miejsc przytwierdzenia, zniszczone zostały w znacznym stopniu detale ornamentalne (il. arch. 46.-47.).

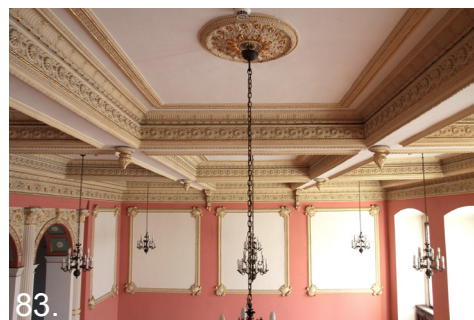
W podobnym, złym stanie zachowane były balustrady w emporach. W szczególnie złym stanie był kasetonowy strop. Wobec powyższego – zrzucano zniszczone tynki z partii ścian i położono nowe.

Wiele zniszczonych elementów, większych – detali architektonicznych i detali ornamentalnych zrekonstruowano, mocując je następnie w pierwotne miejsca.

Uzupełniono nowym tynkiem płyciny stropu.

81.-83. Sale reprezentacyjne na pierwszym piętrze (81. widok od strony traktu frontowego, 82. widok od strony traktu tylnego, 83. widok na salę traktu frontowego z empory – dawnej resursy).

⁴⁴ „Wystrój sztukatorski dawnego refektarza Pałacu Biskupiego w Toruniu, przy ul. Żeglarskiej 8”, P.P. Pracownia Konserwacji Zabytków O/Wrocław, 1987r., sygn. 55.25

⁴⁵ przekaz ustny byłych pracowników P.P.

W dokumentacji zawarto opis nawarstwień farb temperowych, kazeinowych, mineralnych i olejnych. Nie wykonano wówczas badań technologicznych i stratygraficznych tych warstw a zdecydowano o mechanicznym usunięciu tychże warstw, z detali architektonicznych, ornamentalnych i ścian. Po zakończeniu montażu zrekonstruowanych detali sztukatorskich, odnotowano, że: „zrezygnowano z polichromii i złoceń”, pozostawiając pomieszczenie w trakcie frontowym w „stanie czystym”.

Obecna kolorystyka ścian, pochodząca z roku 2004(?), próbuje nawiązywać do kolorystyki zaproponowanej przez wykonawcę prac w roku 1989 – widocznej na podłęczach 3 arkad pomiędzy salami, różni się jednak tonacją co niekorzystnie wpływa na ogólny odbiór estetyczny obiektu.

84.

85.

86.

84. Propozycja kolorystyki z 1989r.

85.-86. Propozycja kolorystyki w podłęczach z 1989r. i realizacja z 2004r.

87.

88.

89.

90.

91.

87.-91. Zrekonstruowane w 2004(?) roku złocenia szlag-metalem na mikstion; widoczne mało staranne wykonanie zdobień oraz pociemnienie folii wynikające z niedokładnie założonej izolacji.

92.

93.

94.

95.

96.

97.

92.-93.,96.-97. Zniszczenia w salach reprezentacyjnych wynikające z ich użytkowania (zabrudzenia, obtłuczenia) oraz ze starzenia się materiałów.

93. Olejna, wtórna warstwa farby na bazie półkolumny.

94. XXw. osłona kaloryferów.

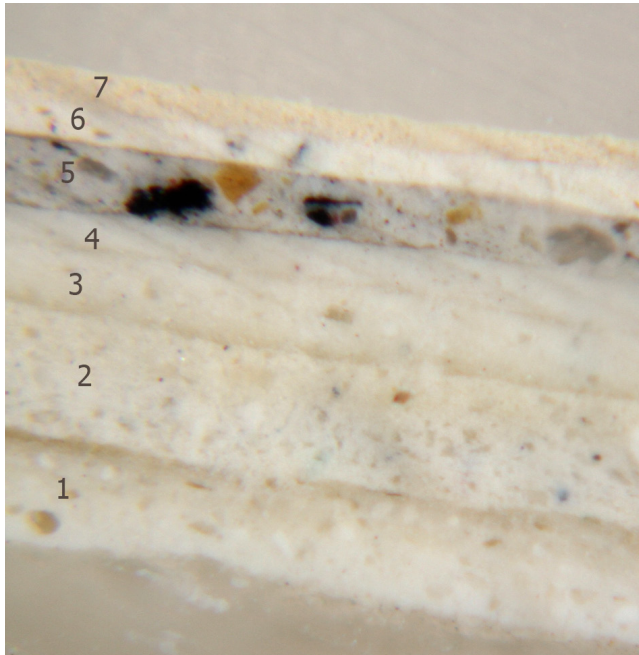
95. Zaciek na ścianie zachodniej spowodowany nieszczelnością okna.

6.7.2 Badania stratygraficzne i technologiczne

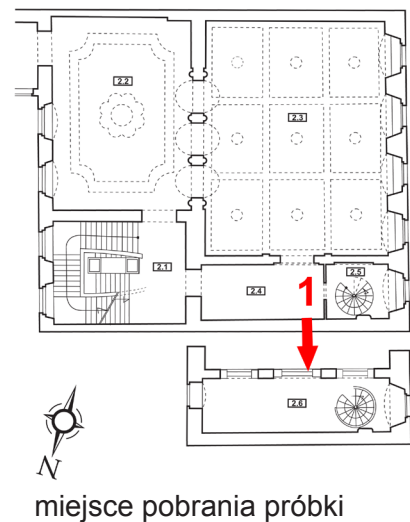
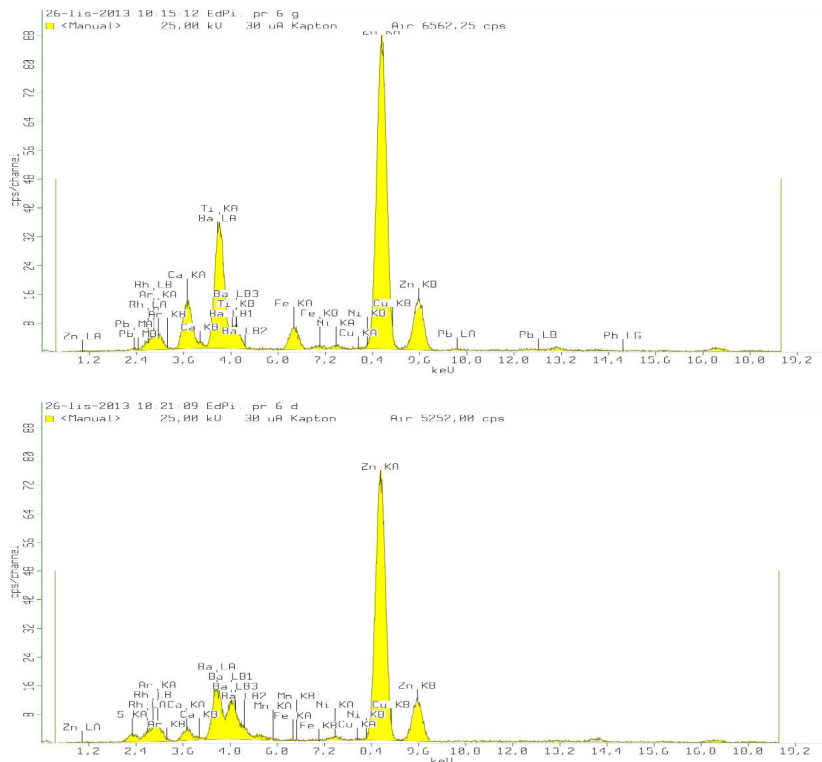
Odkrywkę stratygraficzną oraz próbkę do badań pobrano z tralki balustrady na emporze (schemat postępowania opisany w punkcie 6.2.2).

PRZEKRÓJ NR 1

próbka pobrana z tralki balustrady w pomieszczeniu 2.6

nr	warstwa	skład chemiczny	spoiwo
7	kremowa (VII)	biel tytanowa TiO biel cynkowa ZnO żółcenie żelazowe	olejne (?)
6	biała (VI)	biel tytanowa TiO biel cynkowa ZnO żółcenie żelazowe	olejne (?)
5	szara (V)	biel tytanowa TiO biel cynkowa ZnO żółcenie żelazowe czern węgłowa śl.	olejne (?)
4	biała (IV)	biel cynkowa ZnO	olejne
3	biała (III)	biel cynkowa ZnO	olejne
2	biała (II)	biel cynkowa ZnO kreda CaCO_3 biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon	olejne
1	biała (I)	biel cynkowa ZnO kreda CaCO_3 biel barytowa/siarczan baru lub/i litopon	olejne

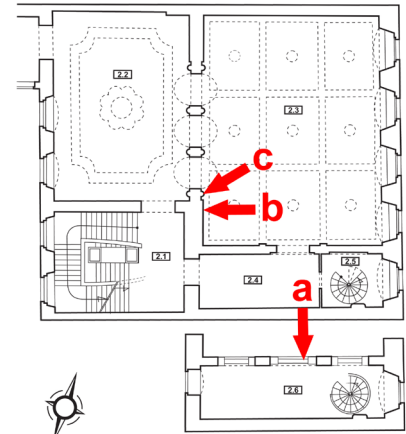

wyniki badań spektrograficznych, potwierdzające dla pigmentów zawierających:

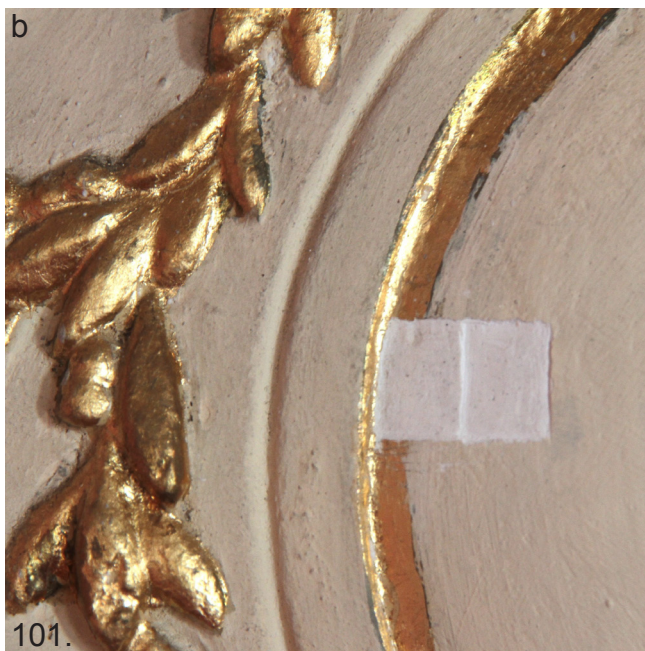
wapń Ca, żelazo Fe, cynk Zn, tytan Ti, bar Ba, ołów Pb

(w próbce m.in. zidentyfikowano biel ołowiową, biel cynkową, kredę, biel tytanową, biel barytową i/lub litopon, żółcenie żelazowe)

Obserwacje in situ i wyniki badań ujawniły obecność wielu nawarstwien z różnych faz chronologicznych na balustradzie empory. Jest to jeden z niewielu elementów wystroju, z którego warstwy wtórne nie zostały usunięte podczas wcześniejszych szeroko zakrojonych prac konserwatorskich i remontowych. Skład pigmentów w poszczególnych warstwach jest podobny: są to warstwy olejne zawierające biel cynkową, starsze zawierają kredę, biel barytową i/lub litopon, późniejsze zamiast bieli barytovej i kredy – biel tytanową i żółcienie żelazowe.

miejsca wykonanych odkrywek

98. Balustrada na empory – pomieszczenie 2.6 (widok na salę reprezentacyjną – 2.3 – od strony północnej)

99. Odkrywka stratygraficzna na tralce – balustrada środkowa, tralka pierwsza z prawej (widoczna na zdjęciu 98.)

100.-101. Odkrywki stratygraficzne na wybranych elementach sztukaterii, potwierdzające wtórny charakter wystroju – sala reprezentacyjna traktu frontowego (pomieszczenie 2.3).

Założenia dotyczące opracowania kolorystyki ścian sal reprezentacyjnych

Ze względu na brak dokumentacji badań odkrywkowych z 1977 roku, na którą się powołują autorzy dokumentacji prac konserwatorskich z roku 1989⁴⁶, oraz zważając na fakt, że podczas prac konserwatorskich usunięto wszelkie barwne nawarstwienia ze sztukaterii i wymieniono większość tynków na gładkich powierzchniach ścian, w obecnej chwili pozostały na powierzchniach ścian i sztukaterii pomieszczeń reprezentacyjnych jedynie wtórne nawarstwienia⁴⁷. To samo dotyczy półkolumn, pilastrów i pach arkad. Zaproponowane w 1989 roku opracowanie kolorystyczne było, cytując dokumentację, rozwiązaniem kompromisowym⁴⁸.

Kolejna renowacja z początku XXI wieku, chociaż nawiązuje do kolorystyki przyjętej w roku 1989, jest zupełnie nie do przyjęcia w swojej surowej jaskrawości. (W przypadku podjęcia decyzji przywrócenia kolorystyki z lat 80-tych proponuje się kolory wg wzornika NCS: róż pompejański S3030-R, zieleń morska S3020-B76, ugiel S3020-Y20R, powierzchnie gładkie S0804-Y30R.)

6.7.3 Proponowany program prac

- usunięcie zabrudzeń powierzchniowych ze ścian, sztukaterii
- usunięcie nawarstwień wtórnej farby i goldmetalów ze ścian i detali architektonicznych
- usunięcie warstw przemalowań olejnych z powierzchni tralek przy antresoli, baz kolumn
- przygotowanie powierzchni ornamentalnych stiuków pod złocenia
- opracowanie projektu aranżacji kolorystycznej wnętrza obu pomieszczeń
- przygotowanie powierzchni ścian i partii sztukaterii – usunięcie odspojonych fragmentów tynku, uzupełnienie ubytków tynkiem renowacyjnym
- wykonanie rekonstrukcji (na podstawie zachowanego oryginału i w/w badań) marmoryzacji na balaskach antresoli i bazach kolumn i pilastrów (analogicznie jak w partii cokołów na półpiętrze klatki schodowej)
- opracowanie kolorystyczne ścian zgodnie z zatwierdzonym projektem
- wykonanie złocień na wszystkich elementach ornamentalnych sztukaterii (złoto 23 ¾ karat, na poler, Kölner Instacoll System)

⁴⁶ Dokumentacja konserwatorska „Kolorystyka dekoracji sztukatorskich dwóch reprezentacyjnych wnętrza II kondygnacji d. Pałacu Biskupiego w Toruniu”, ul. Żeglarska 8, P.P. Pracownie Konserwacji Zabytków, Oddział w Toruniu, 1989, sygn. 2462 Zasoby Archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków w Toruniu.

⁴⁷ „Wystrój sztukatorski dawnego refektarza Pałacu Biskupiego w Toruniu, przy ul. Żeglarskiej 8”, P.P. Pracownie Konserwacji Zabytków O/Wrocław, 1987r., sygn. 55.25.

⁴⁸ Dokumentacja konserwatorska „Kolorystyka dekoracji sztukatorskich dwóch reprezentacyjnych wnętrza II kondygnacji d. Pałacu Biskupiego w Toruniu”, op. cit.

Uważa się za celowe pochylenie się nad problemem aranżacji omawianych wnętrz i wykonanie nowego projektu kolorystycznego rozwiązania nadające tym pomieszczeniom charakter zgodny z epoką oraz uwzględniającego potrzeby związane z rewitalizacją obiektu.

Na podstawie obecnych badań i analiz rysuje się dość spójny obraz kolorystycznego opracowania stolarki II kondygnacji, postumentów trzonu przy schodach oraz tralek antresoli. W związku z tym rekomenduje się przywrócić tym elementom ich pierwotną kolorystykę na podstawie śladowo zachowanego oryginału.

Aranżacja kolorystyczna ścian pomieszczeń I kondygnacji zależeć będzie w pewnym stopniu od ich przeznaczenia zgodnie z planem zagospodarowania obiektu przez nowego właściciela. Jako najmniej kontrowersyjne rozwiązanie można zaproponować powtórzenie zastosowanej uprzednio ciepłej bieli (wzornik NCS: S0804-Y30R). To samo dotyczy III kondygnacji oraz piwnicy z wyłączeniem wątku ceglanego.

Przy opracowaniu projektu budowlanego zaleca się dostosowanie planowanych zmian aranżacyjnych zgodnie ze stylem epoki w celu poszanowania zabytkowego charakteru obiektu.

